

Het beschermen van de rechten van minderjarige verdachten en beklaagden in strafrechtelijke procedures

Compendium van goede voorbeelden
uit de Europese Unie

Juni 2026

De Internationale Commissie van Juristen (ICJ), die bestaat uit maximaal 60 vooraanstaande rechters en advocaten uit alle delen van de wereld, bevordert en beschermt de mensenrechten via de rechtsstaat, door haar unieke juridische expertise in te zetten voor de ontwikkeling en versterking van nationale en internationale rechtssystemen. De ICJ, opgericht in 1952 en actief op de vijf continenten, streeft naar de geleidelijke ontwikkeling en effectieve toepassing van de internationale mensenrechten en het internationaal humanitair recht; de verwezenlijking van burgerlijke, culturele, economische, politieke en sociale rechten; het waarborgen van de scheiding der machten; en het garanderen van de onafhankelijkheid van de rechterlijke macht en de advocatuur.

Het beschermen van de rechten van minderjarige verdachte en beklaagden in strafrechtelijke procedures

© Copyright International Commission of Jurists

Gepubliceerd in juni 2026

De Internationale Commissie van Juristen (ICJ) staat het vrij overnemen van fragmenten uit al haar publicaties toe, mits de bron correct wordt vermeld en een exemplaar van de publicatie waarin het fragment is opgenomen, wordt toegezonden aan het hoofdkantoor op het volgende adres:

International Commission of Jurists
Rue des Buis 3 P.O. Box 1740
1211 Geneva 1
Zwitserland
t: +41 22 979 38 00
www.icj.org

Bij het opstellen van dit compendium is tot stand gekomen door de bijdragen van de nationale deskundigen en projectpartners, waaronder het **Forum for Human Rights (FORUM)** uit Tsjechië en Slowakije, het **Bulgarian Helsinki Committee (BHC)**, de **Helsinki Foundation for Human Rights (HFHR)** in Polen, **Défense des Enfants International (DEI Belgique)** in België en het **Nederlands Juristen Comité voor de Mensenrechten (NJCM)** uit Nederland.

Het Compendium is daarnaast mogelijk gemaakt door de aanzienlijke bijdrage van Charlotte Veator, the International Commission of Jurists (ICJ) Europe and Central Asia (ECA) Programme stagiair bij het opstellen van het concept, Karolína Babická, ICJ ECA Senior Legal Adviser; Viktoryia Konashava, ICJ ECA Legal Researcher; Temur Shakirov, ICJ ECA Director. Livio Zilli, Deputy Director of the ICJ Legal and Policy Office, heeft de tekst juridisch beoordeeld.

**Gefinancierd door
de Europese Unie**

Gefinancierd door de Europese Unie. De hier geuite ideeën en meningen komen echter uitsluitend voor rekening van de auteur(s) en geven niet noodzakelijkerwijs die van de Europese Unie of de Europese Commissie weer. Noch de Europese Unie, noch de Europese Commissie kan ervoor aansprakelijk worden gesteld

Het beschermen van de rechten van minderjarige verdachten en beklaagden in strafrechtelijke procedures

*Compendium van goede voorbeelden uit de
Europese Unie*

Juni 2026

Inhoudsopgave

I.	Inleiding	2
II.	Procedurele rechten	4
1.	Recht op een advocaat.....	4
1.1.	Internationale en Europese rechtsnormen	4
1.2.	Rechtenschendingen en lacunes in de implementatie	7
1.3.	Goede voorbeelden	10
2.	Recht op informatie over beschuldigingen en rechten	12
2.1.	Internationale en Europese rechtsnormen	12
2.2.	Rechtenschendingen en lacunes in de implementatie	14
2.3.	Goede voorbeelden	15
3.	Waarborgen met betrekking tot vrijheidsberoving	16
3.1.	Internationale en Europese rechtsnormen	16
3.2.	Rechtenschendingen en lacunes in de implementatie	19
3.3.	Goede voorbeelden	24
III.	Veelvoorkomende uitdagingen voor de uitoefening van de rechten van kinderen	28
1.	Discriminerende praktijken die de uitoefening van procesrechten beïnvloeden	28
1.1.	Internationale en Europese rechtsnormen	28
1.2.	Rechtenschendingen en lacunes in de implementatie	29
1.3.	Goede voorbeelden	32
2.	Kinderen jonger dan de leeftijd voor strafrechtelijke aansprakelijkheid.....	33
2.1.	Internationale en Europese rechtsnormen	33
2.2.	Rechtenschendingen en lacunes in de implementatie	34
2.3.	Goede voorbeelden	34

I. Inleiding

Kinderen die als verdachten of beschuldigen in aanraking komen met het strafrechtelijk systeem worden vaak geconfronteerd met ernstige schendingen van hun mensenrechten, waaronder in de eerste plaats hun recht op effectieve participatie in strafprocedures.¹ Het risico op mensenrechtenschendingen voor kinderen die vermeend in conflict zijn met de wet en als verdachten of beschuldigen in aanraking komen met het strafrechtelijk systeem, is mogelijk nog groter voor kinderen uit achterstands- of gemarginaliseerde milieus omdat taalbarrières, beperkte toegang tot rechtsbijstand en discriminerende praktijken onder andere hun situatie verergeren.

Ervoor zorgen dat kinderen die verdacht of beschuldigd zijn, betekenisvol kunnen deelnemen aan strafprocedures is cruciaal om hun recht op een eerlijk proces te garanderen.² Hoewel er talrijke internationale en regionale mensenrechteninstrumenten bestaan, zoals het VN-Verdrag inzake de Rechten van het Kind (IVRK, hierna Kinderrechtenverdrag),³ het Internationaal Verdrag inzake Burgerrechten en Politieke Rechten (IVBPR),⁴ het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens (EVRM),⁵ de Richtlijnen van de Raad van Europa inzake kindvriendelijke justitie⁶ en de EU-richtlijn 2016/800 betreffende procedurele waarborgen voor kinderen die verdachte of beklaagde zijn in een strafprocedure,⁷ blijft de effectieve implementatie hiervan een uitdaging in alle EU-lidstaten. Ondanks deze instrumenten ondervinden kinderen, met name die uit achterstands- of anderszins gemarginaliseerde milieus, nog steeds systemische belemmeringen bij de uitoefening van hun recht op een eerlijk proces en andere rechten wanneer zij als verdachten of beschuldigen in aanraking komen met het strafrechtstelsel.

Als onderdeel van het project *Access to Justice for Children Accused and Suspect in Criminal Proceedings (ACCESS)*, werden nationale basisonderzoeken uitgevoerd in zes deelnemende landen: België, Bulgarije, Tsjechië, Nederland, Polen en Slowakije.⁸ Hierin werden zowel de wettelijke kaders als de praktische uitoefening van het recht op een eerlijk proces van kinderen die in aanraking komen met het strafrechtstelsel als verdachten of beschuldigen in elke nationale context onderzocht.

De uitkomsten van de onderzoeken lieten verschillende kritieke knelpunten zien,⁹ welke

¹ European Union Agency for Fundamental Rights (FRA). 2022. *Children as suspects or accused persons in criminal proceedings*. https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2022-children-procedural-safeguards_en.pdf, p. 1.

² Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling (OESO, in het Engels OECD), 2023. *Child-Friendly Justice Framework: Building a People-Centred Justice System*. https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2023/11/oecd-child-friendly-justice-framework_40b81cd7/6a60970e-en.pdf, p. 9.

³ Verenigde Naties *Convention on the Rights of the Child (CRC)*. Aangenomen door de Algemene Vergadering als onderdeel van Resolutie 44/25, UN Doc. A/RES/44/25 (20 November 1989).

⁴ Verenigde Naties *International Covenant on Civil and Political Rights (IVBPR)*. Aangenomen door de Algemene Vergadering als onderdeel van Resolutie 2200A(XXI) op 16 December 1966.

⁵ Raad van Europa, *European Convention on Human Rights (ECHR)*, ETS No. 5 (4 November 1950).

⁶ Raad van Europa, *Guidelines of the Committee of Ministers of the Council of Europe on child-friendly justice (Nederlands: Richtsnoeren van het Comité van Ministers van de Raad van Europa voor kindvriendelijke justitie)*, aangenomen door het Comité van Ministers van de Raad van Europa 17 november 2010 en toelichtende nota (Richtsnoeren voor kindvriendelijke justitie, 2010).

⁷ European Union, *Richtlijn (EU) 2016/800 of the European Parliament and of the Council of 11 May 2016 on procedural safeguards for children who are suspects or accused persons in criminal proceedings (Richtlijn (EU) 2016/800)*, OJ L 132, 21 Mei 2016.

⁸ De *Baseline studies* zijn opgesteld door nationale partners met kennis van de nationale context, waarbij ervoor gezorgd is dat de lokale wettelijke en procedurele kaders op relevante en nauwkeurige wijze worden weergegeven, *DEI Belgique, BHC, FORUM, NJCM, HFHR*. 2025. *Baseline Studies on Procedural Rights of Children Suspects and Accused in Criminal Proceedings in Belgium, Bulgaria, the Czech Republic, the Netherlands, Poland and Slovakia under Richtlijn (EU) 2016/800 (ACCESS Baseline studies)*.

⁹ Dit omvat onder meer ongelijkheden in de behandeling van kinderen uit kwetsbare groepen (met name kinderen uit minderheidsgroepen, kinderen met een handicap en kinderen uit sociaal-economisch achtergestelde milieus); de

uitgebreider werden bestudeerd tijdens de [Transnationale Uitwisselingsrondetafel](#) en in een reeks online workshops,¹⁰¹⁰ ontworpen voor vier beroepsgroepen: (1) advocaten; (2) rechters; (3) maatschappelijk werkers en reclasseringsambtenaren; (4) en officieren van justitie en wetshandhavers.

Dit **Compendium van Goede Voorbeelden** bundelt inzichten die zijn verzameld via transnationale uitwisselingen tussen professionals werkzaam in de strafrechtsector. Het presenteert belangrijke aandachtspunten, waaronder de risico's op schendingen van kinderrechten vastgesteld in de zes bovengenoemde EU-landen, en belicht veelbelovende praktijken die kunnen worden afgestemd op en gerepliceerd in diverse rechtsgebieden om de mensenrechten van kinderen te beschermen wanneer zij als verdachten of beschuldigen in aanraking komen met het strafrechtstelsel.

Het Compendium onderzoekt de mensenrechten van minderjarige verdachten en beschuldigen in strafzaken, met name het recht op een eerlijk proces; het recht op persoonlijke vrijheid en veiligheid; het recht op bescherming tegen discriminatie; en het recht op gelijkheid voor de wet en gelijke bescherming door de wet, conform zowel het internationale mensenrechtenrecht als relevante EU-wetgeving. Het Compendium is bedoeld als hulpmiddel voor EU-lidstaten; het biedt een duidelijk en geconsolideerd overzicht van internationale en EU-normen en -praktijken met het oog op een consistente implementatie en een betere bescherming van de mensenrechten van kinderen in strafrechtssystemen.

Naast het gebruik van nationale ervaringen die zijn vastgelegd in de bovengenoemde nationale basisonderzoeken, biedt dit Compendium een overzicht van relevante internationale en regionale rechtsnormen en behandelt het belangrijke overkoepelende kwesties die van invloed zijn op het recht van kinderen op een eerlijk proces in strafzaken. Het richt zich met name op vijf kerngebieden:

- 1) Het recht op een advocaat, als een essentieel onderdeel van het recht op verdediging;
- 2) Het recht op informatie over de aanklachten en rechten;
- 3) Waarborgen met betrekking tot vrijheidsberoving;
- 4) Discriminerende praktijken; en
- 5) De behandeling van kinderen die verdacht of beschuldigd worden van een strafbaar feit, maar die de leeftijd van strafrechtelijke aansprakelijkheid nog niet hebben bereikt.

Voor elk van deze kerngebieden schetst het Compendium de toepasselijke rechtsnormen, identificeert het de hindernissen waarmee de zes bovengenoemde EU-landen worden geconfronteerd bij de implementatie en naleving van die normen en hun verplichtingen onder internationaal recht, en belicht het goede voorbeelden die zijn ontwikkeld om deze hindernissen aan te pakken. Deze voorbeelden bieden praktische richtlijnen en inspiratie voor

problematische overlapping tussen maatregelen in het familierecht en het strafrecht, vooral in zaken met kinderen die nog niet strafrechtelijk verantwoordelijk zijn; structurele kenmerken van bepaalde jeugdrechtsystemen waarin welzijnsgerichte of paternalistische benaderingen ertoe kunnen leiden dat kinderen vooral worden behandeld als objecten van bescherming of interventie in plaats van als rechthebbenden met recht op volledige procedurele waarborgen; tekortkomingen in wettelijke kaders die de toepassing van waarborgen in vroege stadia van procedures beperken; en aanzienlijke budgettaire en capaciteitsbeperkingen die van invloed zijn op opleiding, rechtsbijstand, gespecialiseerde diensten en infrastructuur. De studies wijzen verder op tekortkomingen in de praktische uitoefening van belangrijke procedurele rechten, waaronder het recht op rechtsbijstand, het recht op informatie, de kwaliteit en het doel van individuele beoordelingen, en de inconsistente toepassing van vrijheidsberoving als laatste redmiddel.

¹⁰ Online workshops voor advocaten, 22 en 29 april 2025. <https://www.icj.org/eu-access-to-a-lawyer-in-juvenile-justice-proceedings-remains-a-key-concern-in-several-eu-member-states/>; Online workshops voor maatschappelijk werkers en reclasseringsambtenaren, 28 april en 5 mei 2025. <https://www.icj.org/eu-better-support-structures-for-children-in-conflict-with-the-law-are-needed/>; Online workshops voor rechters, 14 en 21 mei 2025. <https://www.icj.org/eu-judges-discuss-the-need-for-stronger-individual-assessments-and-alternatives-to-detention-for-children-in-conflict-with-the-law/>. Webinar voor aanklagers en wetshandhavers, 27 oktober 2025. <https://www.icj.org/eu-experts-highlight-the-need-to-address-inequality-and-expand-alternatives-to-child-pre-trial-detention-in-criminal-proceedings/>.

juristen en justitieprofessionals in de hele EU die de naleving van het recht van kinderen op een eerlijk proces willen verbeteren, onder meer door de implementatie van procedurele waarborgen, en die een niet-discriminerende toegang tot justitie willen garanderen voor alle kinderen die in aanraking komen met het strafrechtelijk systeem, hetzij als verdachte, hetzij als beschuldigde.

II. Procedurele rechten

1. Recht op een advocaat

1.1. Internationale en Europese rechtsnormen

Kinderen die verdacht of beschuldigd worden in een strafzaak hebben **recht op rechtsbijstand**, een integraal onderdeel van het recht op verdediging, een fundamenteel recht en een essentieel onderdeel van het recht op een eerlijk proces in de context van de strafzaak, zoals erkend in diverse internationale en regionale mensenrechteninstrumenten.¹¹ Deze omvatten het IVBPR (artikel 14), het IVRK (artikelen 12, 37 en 40), het EVRM (artikel 6) en het Handvest van de grondrechten van de EU (EU-Handvest, artikelen 24, 47 en 48). Deze instrumenten, samen met EU-richtlijn 2016/800 betreffende procedurele waarborgen voor kinderen in strafzaken, garanderen het recht van het kind op een eerlijk proces en stellen essentiële normen vast voor rechtsbijstand en procedurele waarborgen die de mensenrechten van kinderen die in aanraking komen met het strafrechtstelsel, hetzij als verdachte of als beschuldigde, waarborgen en beschermen. Richtlijn 2016/800 bevat procedurele waarborgen welke ervoor moeten zorgen dat kinderen die verdacht of beschuldigd zijn in strafzaken, deze procedures kunnen begrijpen en er effectief aan kunnen deelnemen, hun recht op een eerlijk proces kunnen uitoefenen en herhaling van het delict kunnen voorkomen door middel van verbeterde sociale integratie, indien zij inderdaad een strafbaar feit hebben gepleegd.¹²

De jurisprudentie van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens (EHRM) heeft ook het recht van het kind op een advocaat erkend, met name in zaken als *Blokhin tegen Rusland*¹³ en *Salduz tegen Turkije*.¹⁴ Het recht op rechtsbijstand geldt niet alleen voor kinderen die gearresteerd of vastgehouden worden, maar ook voor kinderen die verdacht of beschuldigd

¹¹ IVBPR, artikel 14(3)(d): "Bij het bepalen van de gegrondheid van een tegen hem ingestelde strafvervolgning heeft een ieder, in volle gelijkheid, recht op de volgende minimumgaranties:... in zijn tegenwoordigheid te worden berecht, zichzelf te verdedigen of de bijstand te hebben van een raadsman naar eigen keuze; ingeval hij geen rechtsbijstand heeft, van het recht daarop in kennis te worden gesteld; rechtsbijstand toegewezen te krijgen, indien het belang van de rechtspraak dit eist, en zonder dat daarvoor betaling van hem kan worden verlangd, indien hij niet over voldoende middelen beschikt"; Kinderrechtenverdrag, Artikel 37 (d): "ieder kind dat van zijn of haar vrijheid is beroofd het recht heeft onverwijld te beschikken over juridische en andere passende bijstand"; Artikel 40(2)(b)(ii): "dat het onverwijld en rechtstreeks in kennis wordt gesteld van de tegen hem of haar ingebrachte beschuldigingen, indien van toepassing door tussenkomst van zijn of haar ouders of wettige voogd, en dat het juridische of andere passende bijstand krijgt in de voorbereiding en het voeren van zijn of haar verdediging"; EVHR, artikel 6(3); Richtsnoeren van het Comité van Ministers van de Raad van Europa voor kindvriendelijke justitie, Sectie 2. Legal counsel and representation, para. 37: "children should have the right to their own legal counsel and representation"; *Blokhin v. Russia*, Europees Hof voor de Mensenrechten (EHRM), Verzoekschrift No. 47152/06, Arrest van 23 maart 2016, para. 199; *Salduz v. Turkey*, ECtHR, Verzoekschrift No. 36391/02, Arrest van 27 november 2008, para. 62; Richtlijn (EU) 2016/800, artikel 6(1), (2) "De lidstaten moeten ervoor zorgen dat kinderen worden bijgestaan door een advocaat... zodat zij hun recht op verdediging effectief kunnen uitoefenen."

¹² Richtlijn (EU) 2016/800, preambule para. 1.

¹³ *Blokhin v. Russia*, ECtHR, Verzoekschrift No. 47152/06, Arrest van de Grote Kamer van 23 maart 2016, para. 199: "Gezien de bijzondere kwetsbaarheid van kinderen, en rekening houdend met hun mate van rijpheid en intellectuele en emotionele vermogens, benadrukt het Hof in het bijzonder het fundamentele belang van toegang tot een advocaat wanneer de gedetineerde minderjarig is."

¹⁴ *Salduz v. Turkey*, ECtHR, Verzoekschrift No. 36391/02, Arrest van de Grote Kamer van 27 november 2008, para. 62 "Het Hof benadrukt het fundamentele belang van toegang tot een advocaat wanneer de persoon in hechtenis minderjarig is... De afwezigheid van een advocaat tijdens zijn detentie heeft zijn rechten op verdediging onherstelbaar aangetast."

worden in het kader van een strafzaak, zelfs als zij niet van hun vrijheid zijn beroofd.¹⁵ Dit recht moet **vanaf het vroegste stadium van de procedure** worden gewaarborgd.¹⁶ In het bijzonder moeten kinderen toegang hebben tot een advocaat "voordat zij worden ondervraagd door de politie of een andere wetshandavings- of gerechtelijke autoriteit; wanneer er door bevoegde autoriteiten onderzoek of andere bewijsvergaring plaatsvindt; zonder onnodige vertraging na vrijheidsberoving; en tijdig voordat zij voor een bevoegde rechtbank in strafzaken verschijnen".¹⁷

Het EHRM heeft herhaaldelijk het belang benadrukt van vroege toegang tot een advocaat om de rechten van het kind te beschermen en te zorgen voor een effectieve deelname aan de procedure.¹⁸ Hoewel veel van de jurisprudentie betrekking heeft op kinderen in hechtenis, geldt het recht zelf evenzeer voor alle kinderen die verdacht of beschuldigd worden van een misdrijf maar die niet zijn aangehouden en meegenomen naar het politiebureau. Het EHRM heeft verder geoordeeld dat, om ervoor te zorgen dat het recht op een eerlijk proces "praktisch en effectief" is, verklaringen die zonder toegang tot rechtsbijstand zijn afgelegd niet als bewijs mogen worden toegelaten, aangezien het gebruik ervan de rechten van de verdediging onherstelbaar kan schaden.¹⁹ Om belemmeringen voor de rechtspraak weg te nemen en het recht op een eerlijk proces, inclusief het recht op verdediging, te garanderen, **moet rechtsbijstand gratis worden verstrekt wanneer een kind zich dit niet kan veroorloven**.²⁰ Dit geldt voor alle kinderen, inclusief kinderen uit achterstands- of gemarginaliseerde milieus, maar het wordt niet beperkt tot deze groepen.²¹ De Raad van Europa beveelt aan dat "*kinderen toegang moeten hebben tot gratis rechtsbijstand, onder dezelfde of soepelere voorwaarden als volwassenen*".²² EU-richtlijn 2016/800 vereist dat lidstaten ervoor zorgen "*de nationale wetgeving inzake rechtsbijstand de daadwerkelijke uitoefening van het recht op bijstand van een advocaat garandeert*".²³

Het Kinderrechtencomité beveelt aan dat "*de Staten die partij zijn alle kinderen die strafrechtelijk worden vervolgd bij gerechtelijke, administratieve of andere overheidsinstanties een effectieve en kosteloze vertegenwoordiging in rechte te bieden*".²⁴ Het comité vereist verder dat kinderen hulp krijgen bij het voorbereiden en presenteren van hun verdediging.²⁵ Hoewel staten enige discretionaire bevoegdheid hebben bij het bepalen van de wijze waarop deze hulp wordt verleend, moet deze altijd kosteloos zijn, zodat geen enkel kind wordt belemmerd in het uitoefenen van zijn/haar/hun rechten.²⁶

¹⁵ Amnesty International, 2014. *Fair Trial Manual – Second Edition (Fair Trial Manual, 2014, geen Nederlandse versie beschikbaar)*, <https://www.amnesty.org/fr/documents/pol30/002/2014/en/>, p. 43.

¹⁶ Kinderrechtencomité, *General Comment No. 24 (2019) on children's rights in the child justice system* (Kinderrechtencomité, GC No 24), 18 september 2019, CRC/C/GC/24, para. 49.

¹⁷ Richtlijn (EU) 2016/800, artikel 6(3).

¹⁸ *Blokhin v. Russia*, ECtHR, Verzoekschrift No. 47152/06, Arrest van de Grote Kamer van 23 maart 2016, para. 198: "Artikel 6, lid 1, bepaalt dat in beginsel toegang tot een advocaat moet worden geboden zodra een verdachte door de politie wordt verhoord, tenzij in het licht van de specifieke omstandigheden van elk geval wordt aangetoond dat er dwingende redenen zijn om dat recht te beperken. Het Hof oordeelde verder dat "de bijzondere kwetsbaarheid van de verdachte in de beginfase van het politieverhoor alleen naar behoren kan worden gecompenseerd door de bijstand van een advocaat, wiens taak het onder meer is om ervoor te zorgen dat het recht van een verdachte om zichzelf niet te incrimineren wordt gerespecteerd."

¹⁹ *Salduz v. Turkey*, ECtHR, Verzoekschrift No. 36391/02, Arrest van de Grote Kamer van 27 november 2008, para. 55.

²⁰ Fair Trial Manual, 2014, p. 46

²¹ Verenigde Naties Bureau voor Drugs en Criminaliteit. 2013. *United Nations Principles and Guidelines on Access to Legal Aid in Criminal Justice Systems (UN Principles and Guidelines on Access to Legal Aid)*, Resolutie 67/187 aangenomen door de Algemene Ledenvergadering op 20 december 2012, grondbeginselen 10 en 11.

²² Richtsnoeren voor kindvriendelijke justitie, 2010. Sectie 2. Rechtsbijstand en vertegenwoordiging, para. 38.

²³ Richtlijn (EU) 2016/800, artikel 18.

²⁴ Kinderrechtencomité, GC No 24, para. 51.

²⁵ Kinderrechtencomité, *General Comment No. 10 (2007) Children's rights in juvenile justice* (Kinderrechtencomité, GC No 10), 25 April 2007, CRC/C/GC/10, para. 49.

²⁶ *Ibid*, para. 49.

Een andere fundamentele waarborg voor het recht van een kind op effectieve toegang tot een advocaat is de mogelijkheid om effectief met de advocaat te communiceren. Dit omvat op zijn beurt weer het recht op vertrouwelijke communicatie. Daarnaast heeft het kind recht op voldoende tijd en middelen om een verdediging voor te bereiden, en recht op toegang tot een bekwame advocaat naar keuze of aangewezen door de staat.²⁷ Het IVBPR garandeert alle verdachten het recht op *"voldoende tijd en faciliteiten die nodig zijn voor de voorbereiding van zijn verdediging en zich te verstaan met een door hemzelf gekozen raadsman."*²⁸ Op dezelfde manier dringt het Kinderrechtencomité erop aan dat er *"geen beperkingen (mogen) worden gesteld aan het vermogen van het kind om vertrouwelijk en op elk moment met zijn of haar advocaat of andere hulpverlener te communiceren."*²⁹

Het EHRM heeft bevestigd dat vertrouwelijke communicatie met een advocaat een essentieel element is van een eerlijk proces.³⁰ Het Hof heeft deze waarborg consequent gehandhaafd en bevestigd dat *"de advocaat in privé met zijn of haar cliënt moet kunnen overleggen en vertrouwelijke instructies moet kunnen ontvangen."*³¹ In dezelfde geest heeft de Raad van Europa vastgesteld dat gedetineerden die nog niet zijn berecht bezoek van juridische adviseurs moeten kunnen ontvangen en vertrouwelijke instructies moeten kunnen uitwisselen. De Raad stelt dat dergelijke gesprekken *"weliswaar in het zicht, maar niet in het gehoor, direct of indirect, van een politie- of instellingsfunctionaris mogen plaatsvinden."*³² EU-richtlijn 2016/800 versterkt dit recht en verplicht de lidstaten ervoor te zorgen dat kinderen in privé met hun advocaat kunnen overleggen en dat de vertrouwelijkheid van dergelijke communicatie wordt gerespecteerd.³³ Deze waarborgen zijn cruciaal om ervoor te zorgen dat het kind effectief kan deelnemen aan de eigen verdediging en dat het recht op een eerlijk proces, naast andere rechten, volledig wordt beschermd.

Naast het garanderen van toegang zijn de **competentie en effectiviteit** van de rechtsbijstand eveneens cruciaal. Het Kinderrechtencomité benadrukt dat *"permanente en systematische opleiding van de professionals in het kinderrechtstelsel van cruciaal belang is om deze garanties te handhaven."*³⁴

De Raad van Europa onderschrijft deze verplichting en beveelt aan dat binnen het rechtssysteem *"alle professionals die met en voor kinderen werken, de nodige interdisciplinaire scholing krijgen over de rechten en behoeften van kinderen van verschillende leeftijdsgroepen en over procedures die op hen zijn afgestemd."*³⁵ EU-richtlijn 2016/800 vereist bovendien dat de lidstaten ervoor zorgen dat advocaten die betrokken zijn bij strafzaken betreffende kinderen *"specifieke vaardigheden hebben op dat gebied, of toegang hebben tot specifieke scholing, of beide"*.³⁶ Samen onderstrepen deze normen het belang van gespecialiseerde, kindvriendelijke rechtsbijstand als hoeksteen van het recht op een eerlijk proces voor kinderen die verdacht of beschuldigd zijn in strafzaken.

²⁷ Fair Trial Manual, 2014, pp. 149, 152.

²⁸ IVBPR, artikel 14, para. 3 (b).

²⁹ Kinderrechtencomité, GC No 24, para. 95(e).

³⁰ *S. v. Switzerland*, ECtHR, Verzoekschrift No. 12629/87 and 13965/88, Arrest van 28 november 1991, para. 48.

³¹ *Beuze v. Belgium*, ECtHR, Verzoekschrift No. 71409/10, Arrest van de Grote Kamer of 9 november 2018, para. 133.

³² Raad van Europa, [Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners](#), Resolution (73) 5 of the Committee of Ministers, rule 93.

³³ Richtlijn (EU) 2016/800 artikel 6(4)(a), (5).

³⁴ Kinderrechtencomité, GC No 24, para. 39.

³⁵ Richtsnoeren voor kindvriendelijke justitie, 2010. Sectie 4, para 14.

³⁶ Richtlijn (EU) 2016/800, artikel 20, para 1, 2.

1.2. Rechtenschendingen en lacunes in de implementatie

In de onderzochte landen tonen de basisonderzoeken van nationale partners, gesprekken met professionals en uitwisselingen over de praktijk aan dat, ondanks het bestaan van uitgebreide internationale en regionale juridische kaders, er bepaalde gaten blijven bestaan in de toegang van kinderen tot rechtsbijstand, met name in de cruciale beginfase van het strafrechtelijk proces. Deze gaten komen neer op schendingen van het recht van kinderen op tijdige en effectieve rechtsbijstand.

In sommige rechtsgebieden blijven er gaten in het relevante juridische kader bestaan. Zowel in *Bulgarije* als in *Slowakije* garandeert de wet geen toegang tot rechtsbijstand vóórdat een kind als verdachte wordt verhoord. In *Bulgarije* komt deze omissie grotendeels voort uit het ontbreken van een formele categorie "verdachte" in het strafrecht.³⁷ Als gevolg hiervan hebben kinderen, of ze nu in detentie zijn of op vrije voeten, geen recht op rechtsbijstand totdat ze formeel worden aangeklaagd voor een strafbaar feit, een moment dat vaak pas na het eerste verhoor plaatsvindt.³⁸ In *Slowakije* doen zich soortgelijke problemen voor. Kinderen kunnen als verdachten in strafzaken worden verhoord voordat er formele aanklachten tegen hen worden ingediend, maar de wet garandeert niet de aanwezigheid van een advocaat tijdens dergelijke verhoren voorafgaand aan de aanklacht.³⁹ In dit verband heeft het Comité van het Verdrag inzake de Rechten van het Kind (IVRK, hierna Kinderrechtencomité) haar bezorgdheid geuit in zijn slotopmerkingen over *Slowakije* uit 2016, waarin wordt opgemerkt dat "kinderen een eerste verhoor kunnen ondergaan zonder de aanwezigheid van hun advocaten, ouders of andere vertrouwde personen."⁴⁰

In andere landen is het wettelijke kader op papier toereikend, maar wordt het ondermijnd door lacunes in de uitvoering. In *Polen* bijvoorbeeld vereist het Wetboek van Strafvordering dat verdachten kunnen worden verhoord in aanwezigheid van hun advocaat, indien daarom wordt verzocht of indien deze wordt aangesteld.⁴¹ Verhoren kunnen echter ook zonder advocaat plaatsvinden, en dit gebeurt in de praktijk zowel bij volwassenen als bij kinderen, hoewel naar verluidt minder vaak bij kinderen.⁴² Een advocaat wordt vaak pas aangesteld nadat het eerste verhoor heeft plaatsgevonden, wat betekent dat een minderjarige verdachte vaak zonder advocaat wordt verhoord.⁴³ Nog zorgwekkender is dat de jurisprudentie van het Hooggerechtshof de toelaatbaarheid van verklaringen die tijdens dergelijke verhoren zijn afgelegd, toestaat, mits wordt vastgesteld dat er "geen objectief bestaande kwetsbaarheid van de verdachte voor schade" bestond.⁴⁴ Wanneer de verdachte echter een kind is, zou kwetsbaarheid in principe moeten worden verondersteld op grond van de leeftijd alleen. Dit probleem werd ook benadrukt in de zaak *Adamkiewicz tegen Polen*, waar het EHRM oordeelde dat het verhoren van minderjarige verdachten zonder toegang tot een advocaat, met name

³⁷ In een prejudiciële uitspraak van het Hof van Justitie van de Europese Unie (CJEU) uit 2023 werd verduidelijkt dat de toepasselijkheid van het EU-recht (met name Richtlijnen 2012/13 en 2013/48) niet afhangt van de vraag of een nationaal rechtstelsel het begrip "verdachte" formeel erkent. CJEU, Arrest C-209/22, Criminal proceedings against AB, EU:C:2023:634, 7 September 2023, paras. 39-40, 44.

³⁸ Artikel 145 of the (Bulgarian) Judiciary Act. Zie ook ACCESS Baseline studies, p. 25.

³⁹ Slovakia Criminal Procedure Code, Sectie 336. Zie ook ACCESS Baseline studies, p. 64.

⁴⁰ Kinderrechtencomité, Concluding Observations on the combined third to fifth periodic reports of Slovakia, 20 Juli 2016, CRC/C/SVK/CO/3-5, para. 56 (d).

⁴¹ ACCESS Baseline studies, p. 51.

⁴² *Ibid.*

⁴³ M. Kalisz, M. Szuleka, M. Wolny, *Procedural safeguards for children who are suspects or accused persons in criminal proceedings*, Poland 2021. https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/pl_ccp-country_report.pdf. Zie ook ACCESS Baseline studies, p. 51.

⁴⁴ Poland, Arrest van the Supreme Court of April 5, 2013, III KK 327/12, OSNKW 2013, No. 7, item 60.

wanneer zij geïsoleerd zijn van hun familie en de volwassenheid of het begrip missen om de gevolgen van een dergelijk verhoor te overzien, in strijd is met artikel 6(1) juncto artikel 6(3)(c) van het EVRM.⁴⁵

Financiële beperkingen belemmeren ook de toegang tot rechtsbijstand voor veel kinderen. In *Nederland* bijvoorbeeld hebben kinderen wettelijk recht op gratis rechtsbijstand,⁴⁶ maar de lage vergoedingen binnen het rechtsbijstandssysteem ontmoedigen advocaten om kinderen die verdacht of beschuldigd worden van strafbare feiten te vertegenwoordigen. Hierdoor zijn zorgen ontstaan over de beschikbaarheid, kwaliteit en duurzaamheid van rechtsbijstand voor kinderen die vermeend met de wet in conflict zijn, ondanks het sterke juridische kader van het land.⁴⁷

In *Tsjechië* moeten kinderen formeel een aanvraag indienen voor gratis of gereduceerde rechtsbijstand op basis van financiële behoefte.⁴⁸ Uit onderzoek blijkt echter dat kinderen niet altijd op de hoogte worden gesteld van deze mogelijkheid, en dat advocaten⁴⁹ en de relevante autoriteiten niet consequent voldoen aan hun verplichting om ervoor te zorgen dat kinderen hun recht op rechtsbijstand begrijpen.⁵⁰ Hoewel officieren van justitie en rechters bijstand kunnen verlenen zonder dat kinderen daar formeel om vragen,⁵¹ is een dergelijke verlening discretionair en wordt deze inconsistent toegepast.⁵² Bovendien kan een kind dat tijdens een strafzaak geen gratis of gereduceerde rechtsbijstand krijgt en vervolgens wordt veroordeeld, verplicht worden de kosten van de advocaat aan de staat te vergoeden.⁵³

Het recht op effectieve toegang tot een advocaat van kinderen die verdacht worden van het overtreden van de wet wordt niet altijd gerespecteerd. In *België* is de tijd die een kind met een advocaat mag spreken bijvoorbeeld beperkt tot 30 minuten vóór een zitting,⁵⁴ en, indien nodig, nog eens 15 minuten tijdens de hoorzitting,⁵⁵ waardoor het kind mogelijk niet in staat is z zijn/haar/hun verdediging naar behoren voor te bereiden.

⁴⁵ *Adamkiewicz v. Poland*, ECtHR, Verzoekschrift No. 54729/00, Arrest van 2 Maart 2010, para. 89.

⁴⁶ Council of State (Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State), 31 Juli 2024, ECLI:NL:RVS:2024:3083, and Supreme Court of the Netherlands (Hoge Raad), 9 April 2024, ECLI:NL:HR:2024:555. Zie ook ACCESS Baseline studies, p. 43.

⁴⁷ ACCESS Baseline studies, p. 43; Netherlands Bar Association, 2026. *Bar in Focus 2026: Strongest Growth of the Bar in Ten Years, Social Legal Aid Remains Under Pressure*. <https://www.advocatenorde.nl/nieuws/balie-beeld-sterkste-groei-van-de-balie-tien-jaar-sociale-advocatuur-verder-onder-druk>.

⁴⁸ Criminal Procedure Code, Sectie 33 (2) and (3), in connection with Juvenile Justice Act, Sectie 43 (1) (concerning the right of the parent or appointed guardian). Zie ook ACCESS Baseline studies, p. 34.

⁴⁹ Večerka, K., Hulmáková, J., Štěchová, M., 2019. *Juveniles in the Process of Disrupted Socialisation*. Prague: Institute for Criminology and Social Prevention, <https://www.iksp.cz/storage/169/458-Mladistvi-v-procesu-poruchove-socializace.pdf>, p. 79.

⁵⁰ ACCESS Baseline studies, p. 34.

⁵¹ Wetboek van Strafvordering, Sectie 33 (2). Zie ook ACCESS Baseline studies, p. 34.

⁵² ACCESS Baseline studies, p. 34, fn. 104: "Dit betrof de zaak van een zeventienjarige jongen, behandeld in de uitspraak van het Constitutioneel Hof van 1 september 2020, zaaknummer II. ÚS 1411/2020. De rechtbank wees het verzoek af, onder andere met de motivering dat "hoewel zijn financiële situatie onder de algemeen aanvaarde maatschappelijke norm ligt, rekening moet worden gehouden met zijn potentiële inkomen en zijn aanpak om een toereikend inkomen te verwerven" (geciteerd uit paragraaf 1 van de uitspraak). Het Constitutioneel Hof was het niet eens met deze redenering en concludeerde dat de verzoeker recht had op gratis rechtsbijstand. Opmerkelijk is dat de verzoeker betrokken was bij twee procedures en dus twee verzoeken om gratis rechtsbijstand indiende. Zijn zaak kwam daarom tweemaal voor het Constitutioneel Hof, waarbij zijn verzoek werd afgewezen in de uitspraak van 19 mei 2020, zaaknummer III. ÚS 1071/20. In die uitspraak erkende het Constitutioneel Hof dat "de verzoeker ongetwijfeld afkomstig is uit een sociaal achtergesteld milieu, in een instelling is geplaatst waar hij verbleef tot hij volwassen was"; "[hij] heeft slechts basisonderwijs genoten, is afhankelijk van methamfetamine en consumeert alcohol" en zit momenteel in voorarrest. Het Hof concludeerde echter dat er niets was dat de verzoeker ervan weerhield om in de toekomst geld te verdienen met werk en zo de kosten van zijn verdediging te dekken (paragraaf 12 van de uitspraak). De benadering van het Constitutioneel Hof is daarom ook ambigu."

⁵³ Criminal Procedure Code, Sectie 152 (1) (b), Sectie 155 (1). Zie ook ACCESS Baseline studies, p. 34.

⁵⁴ Art. 2bis §2, Law on Pretrial Detention; ACCESS Baseline studies, p. 16.

⁵⁵ Art. 2bis §5, para. 2, Law on Pretrial Detention; ACCESS Baseline studies, p. 16.

Het recht op vertrouwelijke communicatie tussen kinderen in hechtenis op grond van het strafrecht en hun advocaten wordt ook niet altijd gewaarborgd. In *Polen* bijvoorbeeld staat het Wetboek van Strafvordering, zowel voor volwassenen als voor kinderen, de aanwezigheid van een derde partij toe tijdens gesprekken tussen de verdediging en gedetineerden,⁵⁶ en zijn de faciliteiten vaak ontoereikend om de privacy van de communicatie tussen advocaat en cliënt te garanderen.⁵⁷ Hierdoor is vertrouwelijkheid niet gegarandeerd, wat zowel een eerlijk proces als het vermogen van het kind om vertrouwen op te bouwen in zijn/haar/hun juridische vertegenwoordiger in gevaar brengt.⁵⁸

Tekortkomingen in de opleiding van juridische professionals die met kinderen werken, blijven een veelvoorkomend probleem in alle landen die in dit project worden beschouwd. Veel advocaten missen specialistische kennis op het gebied van jeugdstrafrecht, evenals de vaardigheden om effectief met kinderen te communiceren, hun kwetsbaarheden te begrijpen en kindvriendelijke praktijken toe te passen.⁵⁹ Een belangrijk aandachtspunt is het algemene tekort aan strafrechtadvocaten die gespecialiseerd zijn in jeugdstrafrecht, waardoor het aantal juristen met de vereiste competentie om effectieve juridische bijstand te bieden aan kinderen die mogelijk met de wet in conflict zijn, aanzienlijk afneemt.⁶⁰ In *Bulgarije, Tsjechië, Polen* en *Slowakije* hoeven advocaten die kinderen vertegenwoordigen geen specifieke kwalificaties of ervaring in het jeugdstrafrecht te hebben, en er zijn weinig stimulansen of structurele ondersteuning voor het ontwikkelen van een dergelijke specialisatie.

In *Tsjechië* en *Polen* wordt algemeen erkend dat justitiemedewerkers, waaronder advocaten, specifieke kennis van kinderrechten of jeugdrechtspleging moeten bezitten. Hoewel advocaten een algemene juridische kwalificatie of specialisatie moeten hebben om het beroep uit te oefenen, bestaat er geen formele verplichting voor hen om een aanvullende of kindspecifieke kwalificatie te behalen om kinderen te vertegenwoordigen. In *Tsjechië* wordt bijvoorbeeld van justitiemedewerkers die met kinderen werken wel verwacht dat zij kindspecifieke expertise hebben, maar zijn er geen formele opleidingseisen, certificeringsprocessen of verificatiesystemen om te waarborgen dat deze expertise in de praktijk consistent wordt vereist en geverifieerd.⁶¹ In *Polen* vereist het wettelijke kader formeel dat advocaten gespecialiseerde kennis van kinderrechten hebben wanneer zij worden aangesteld om een kind te vertegenwoordigen in plaats van de wettelijke voogd, bijvoorbeeld in situaties met een belangenconflict tussen het kind en een ouder. Er bestaat echter geen vergelijkbare eis voor advocaten die kinderen verdedigen, noch in jeugdrechtszaken, noch in procedures waarin kinderen worden berecht volgens de regels die voor volwassenen gelden.

Naast het gebrek aan specialisatie belemmeren bredere lacunes in opleiding en onderwijs de kwaliteit van de rechtsbijstand die aan kinderen wordt verleend. In veel gevallen berust de verantwoordelijkheid voor het verwerven van relevante expertise grotendeels op zelfstudie en persoonlijke motivatie, in plaats van dat deze wordt ondersteund door verplichte of gestructureerde training.⁶² Deze situatie betreft niet alleen kindspecifieke kennis, maar ook training met betrekking tot de rechten van mensen met een beperking, culturele competentie en de specifieke behoeften van gemarginaliseerde of minderheidskinderen.

⁵⁶ ACCESS Baseline studies, p.52.

⁵⁷ *Ibid.*

⁵⁸ *Ibid.*, pp. 11, 52.

⁵⁹ ICJ. ACCESS Online workshops voor advocaten, 22 en 29 april 2025 (ACCESS ACCESS Online workshops voor advocaten, 22 en 29 april 2025).<https://www.icj.org/eu-access-to-a-lawyer-in-juvenile-justice-proceedings-remains-a-key-concern-in-several-eu-member-states/>.

⁶⁰ ACCESS ACCESS Online workshops voor advocaten, 22 en 29 april 2025.

⁶¹ ACCESS ACCESS Online workshops voor advocaten, 22 en 29 april 2025.

⁶² *Ibid.*

Een andere zorg is dat, hoewel er opleidingsmogelijkheden voor juristen bestaan, deze beperkt blijven in omvang en effectiviteit.⁶³ Mogelijkheden omvatten cursussen aangeboden door rechtenfaculteiten, advocatenverenigingen of programma's voor permanente professionele ontwikkeling, maar deze behandelen vaak niet de specifieke vaardigheden en kennis die nodig zijn voor juridische vertegenwoordiging binnen het jeugdstrafrecht of voor het werken met kinderen met extra kwetsbaarheden. In *België* is de opleiding voor door de rechtbank aangestelde advocaten bijvoorbeeld beperkt en vaak onvoldoende om hen voor te bereiden op de vertegenwoordiging van kinderen uit achterstands- of kwetsbare milieus, waaronder LGBTQ+-kinderen, kinderen met een handicap of kinderen uit culturele minderheden.⁶⁴ In *Polen* zijn weliswaar enkele gerichte opleidingsinitiatieven ontwikkeld,⁶⁵ maar de opleidingsprogramma's voor advocaten besteden over het algemeen onvoldoende aandacht aan kwesties binnen het jeugdstrafrecht,⁶⁶ en de cursussen missen vaak materiaal dat specifiek is gericht op kinderen uit gemarginaliseerde groepen.⁶⁷

1.3. Goede voorbeelden

Ondanks de hierboven genoemde zorgen, tonen verschillende veelbelovende voorbeelden aan hoe landen het recht op een eerlijk proces van kinderen die vermeend met de wet in conflict zijn, beter kunnen beschermen.

Snelle toegang tot juridische bijstand is essentieel om de rechten van kinderen op een eerlijk proces te waarborgen.

- In *Tsjechië* hebben kinderen die met de wet in conflict zijn recht op verplichte rechtsbijstand vanaf het moment dat ze een verklaring afleggen als verdachte of wanneer er een onderzoek tegen hen wordt ingesteld.⁶⁸
- In *Bulgarije* is het de opsporingsautoriteiten verboden om onderzoek te doen of andere procedurele activiteiten uit te voeren met betrekking tot een formeel beschuldigd kind, totdat het kind is geïnformeerd over zijn recht op een advocaat en de mogelijkheid heeft gekregen om direct contact op te nemen met een advocaat.⁶⁹ Hoewel deze praktijk bijdraagt aan de bescherming van de toegang tot rechtsbijstand, geldt deze

⁶³ *Ibid.*

⁶⁴ ACCESS Baseline studies, pp. 11, 21-22. In België zijn advocaten verplicht aan te tonen dat ze voldoen aan de voorwaarden op het gebied van permanente juridische bijscholing (postdoctorale opleiding). Dit kan de vorm aannemen van het bijwonen of deelnemen aan conferenties, seminars of online cursussen, of het verrichten van juridisch werk waarvoor aanvullende professionele training vereist is. Dit systeem is echter algemeen van aard en niet specifiek gericht op kindvriendelijke rechtspraak. Daardoor is het vaak onvoldoende om advocaten toe te rusten om kinderen adequaat te vertegenwoordigen, met name kinderen uit achterstands- of kwetsbare milieus.

⁶⁵ Zo eiste de Orde van Advocaten van Warschau bijvoorbeeld jarenlang van stagiair-advocaten dat zij een cursus van enkele uren volgden die gewijd was aan de vertegenwoordiging van kinderen. De cursus behandelde de methodiek van het werken als vertegenwoordiger van een kind, evenals de rol van de verdedigingsadvocaat in jeugdzaken en voor strafrechtbanken, en omvatte internationale normen inzake kinderrechten. Deze cursus werd echter stopgezet en maakte in 2026 geen deel meer uit van het opleidingsprogramma..

⁶⁶ Wiśniewska, K., Wolny, M., 2017. *My Lawyer, My Rights: Children's Access to Legal Assistance. National Report (Poland)*. pp. 53-54. <https://hfhr.pl/upload/2022/01/mo-j-prawnik-moje-prawa-doste-p-dzieci-do-pomocy-obroncy.pdf>, pp. 53-54. Zie ook ACCESS Baseline studies, p. 52.

⁶⁷ Jagura, J., Pudzianowska, D., 2016. *Equal Treatment of Participants in Proceedings: A Guide for Judges and Prosecutors*.

<https://bip.brpo.gov.pl/sites/default/files/R%C3%B3wno%C5%99dzenie%20uczestnik%C3%B3w%20post%C4%99powania%C5%84.%20Przewodnik%20dla%20s%C4%99dzi%C3%B3w%20i%20prokurator%C3%B3w.pdf>. Zie ook ACCESS Baseline studies, pp. 58- 59.

⁶⁸ Act No. 218/2003 on the Responsibility of Minors for Criminal Acts and Juvenile Justice, Sectie 42a(1)(a). Zie ook ACCESS Baseline studies, p. 64.

⁶⁹ ACCESS Baseline studies, p. 25.

bescherming niet voor kinderen die nog niet formeel zijn beschuldigd. Verdere inspanningen zijn nodig om ervoor te zorgen dat alle kinderen die vermeend met de wet in conflict zijn, inclusief minderjarige verdachten, effectieve juridische bijstand ontvangen vanaf de vroegste stadia van een strafzaak.

- In *België* moeten *ambtshalve* advocaten, die officieel zijn aangesteld en opgeleid in de jeugdrechtspraak, aanwezig zijn bij alle procedures waarbij kinderen betrokken zijn, zodat zaken niet kunnen worden voortgezet zonder gekwalificeerde juridische bijstand.⁷⁰

Toegang tot **rechtsbijstand**

- Om ervoor te zorgen dat **financiële beperkingen** kinderen niet belemmeren in het uitoefenen van hun recht op rechtsbijstand naar keuze, stellen sommige rechtsstelsels de aanstelling van een advocaat van de openbare verdediging verplicht wanneer de beschuldigde minderjarig is, ongeacht de financiële situatie van het kind, zoals het geval is in *Bulgarije*. De bevoegde autoriteit benoemt een advocaat van de openbare verdediging die optreedt als vertegenwoordiger van het kind in de strafzaak. Het kind behoudt echter het recht om, indien gewenst, een andere advocaat aan te stellen die hem of haar vertegenwoordigt en adviseert. In dat geval blijft de advocaat van de openbare verdediging deelnemen aan de procedure als vervangend advocaat.⁷¹ Dit geldt echter alleen nadat de minderjarige formeel is beschuldigd, en niet eerder, bijvoorbeeld tijdens het politieverhoor. Hierdoor blijft er een lacune bestaan wat betreft de naleving van de eis dat rechtsbijstand beschikbaar moet zijn voor alle kinderen die vermeend in conflict zijn met de wet, in elke fase van de procedure, inclusief tijdens het eerste politieverhoor.

Het waarborgen van vertrouwelijke en onbelemmerde communicatie tussen kinderen en hun advocaten is van vitaal belang.

- In *Bulgarije* is correspondentie tussen advocaten en hun minderjarige cliënten niet onderworpen aan inzage, kopiëren, inspectie of inbeslagname en kan deze niet als bewijsmateriaal worden gebruikt. Bovendien is het aftappen of observeren van gesprekken tussen een kind en zijn/haar/hun advocaat strikt verboden, waardoor het recht op vertrouwelijke communicatie met de advocaat wordt gewaarborgd.⁷²

Gespecialiseerde training is een essentieel onderdeel van effectieve rechtsbijstand.

- Idealiter zou het lidmaatschap van de Orde van Advocaten en de daadwerkelijke juridische praktijk in het jeugdstrafrecht een verplichte, specifieke training in het jeugdstrafrecht moeten omvatten. Sommige landen hebben concrete stappen gezet om deze aanpak te institutionaliseren.⁷³
- In *Nederland* moeten advocaten die werkzaam zijn in het jeugdstrafrecht een gespecialiseerd trainingsprogramma volgen, dat kwalificatie vereist in zowel het jeugdstrafrecht als civiele procedures met betrekking tot kinderen. Deze eis is opgenomen in de ledenregels van de Nederlandse Orde van Advocaten, de tuchtwet voor advocaten en de registratie-eisen van het Bureau Rechtsbijstand.⁷⁴ Advocaten

⁷⁰ ACCESS Online workshops voor advocaten, 22 en 29 april 2025.

⁷¹ ACCESS Baseline studies, p. 25.

⁷² ACCESS Baseline studies, p. 25.

⁷³ For example, Belgium, the Netherlands, and Poland. ACCESS Online workshops voor advocaten, 22 en 29 april 2025.

⁷⁴ Raad voor Rechtsbijstand. *Overzicht van deskundigheidseisen voor inschrijving specialisaties.*

moeten niet alleen voldoen aan de toelatingseisen om zich te kwalificeren als specialist in het jeugdrecht, maar ook aan verplichtingen op het gebied van permanente professionele ontwikkeling, waaronder een jaarlijkse bijscholing.⁷⁵ Minimaal 10 uur per jaar is verplicht, zodat juristen op de hoogte blijven van kindspecifieke procedures en juridische normen.

- In de regio Vlaanderen in *België* bestaat een vergelijkbaar model waarbij elke advocaat die een kind bijstaat in het kader van een strafzaak, een erkend specialist moet zijn die een specifieke opleiding in jeugdrechtspraak heeft gevolgd.⁷⁶ Dit is nu een wettelijke vereiste. Daarvoor hadden sommige Nederlandstalige Ordes van Advocaten al interne regels opgesteld die een dergelijke opleiding verplicht stelden. Een gespecialiseerd curriculum, dat alle relevante onderwerpen omvat, waaronder kinderen die met de wet in conflict komen, bereidt advocaten voor op de aanwijzing als *ambtshalve* jeugdstrafrechtadvocaat.⁷⁷ Deze aanwijzing zorgt ervoor dat de aanwezigheid van een advocaat verplicht is in elke procedure waarbij een kind betrokken is, en alleen advocaten die de vereiste cursus hebben afgerond, komen in aanmerking om deze rol te vervullen.

2. Recht op informatie over beschuldigingen en rechten

2.1. Internationale en Europese rechtsnormen

Het internationale mensenrechtenrecht vereist dat: *"Wanneer iemand wordt gearresteerd of vastgehouden, moet hij of zij op de hoogte worden gesteld van de redenen voor de arrestatie of detentie en van zijn of haar rechten, waaronder het recht op rechtsbijstand. Hij of zij moet onmiddellijk op de hoogte worden gesteld van eventuele aanklachten tegen hem of haar. Deze informatie is essentieel om de persoon in staat te stellen de rechtmatigheid van de arrestatie of detentie aan te vechten en, indien hij of zij wordt aangeklaagd, te beginnen met de voorbereiding van de verdediging."*⁷⁸

Het IVBPR garandeert het recht van elke beschuldigde om onmiddellijk en gedetailleerd te worden geïnformeerd over de aard en de oorzaak van de aanklachten tegen hem of haar.⁷⁹ Het omvat ook expliciet het recht "[om] **gratis bijstand te krijgen van een tolk als [de beschuldigde] de taal die in de rechtbank wordt gebruikt niet begrijpt of spreekt**".⁸⁰

<https://www.rvr.org/advocaten/ingeschreven/specialisaties/eisen-inschrijving/>. De eisen voor jeugdstrafrecht zijn: (i) advocaten moeten minimaal drie jaar relevante beroepservaring hebben, (ii) een beroepsopleiding van de Nederlandse Orde van Advocaten met specialisatie in strafrecht hebben afgerond, (iii) driemaal een zitting van de jeugdrechter hebben bijgewoond, samen met een andere gespecialiseerde advocaat die al drie jaar geregistreerd is, (iv) in de drie jaar voorafgaand aan hun aanvraag tot registratie minimaal 12 opleidingspunten op het gebied van jeugdrecht hebben behaald. Zie ook ACCESS Baseline studies, p. 43.

⁷⁵ ACCESS ACCESS Online workshops voor advocaten, 22 en 29 april 2025.

⁷⁶ Flemish Government, Decreet betreffende het jeugddelinquentierecht "Youth Delinquency Decree", 15 February 2019, 2019011711, artikel 3.

⁷⁷ ACCESS Online workshops voor advocaten, 22 en 29 april 2025.

⁷⁸ Fair Trial Manual, 2014, p. 37. Zie ook UN Principles and Guidelines on Access to Legal Aid, guideline 3, para.

43. "Staten dienen maatregelen te treffen: (a) om elke persoon die is vastgehouden, gearresteerd, verdacht of beschuldigd van, of aangeklaagd voor een strafbaar feit, onmiddellijk te informeren over zijn of haar recht om te zwijgen; zijn of haar recht om in elk stadium van de procedure, met name vóór het verhoor door de autoriteiten, een advocaat te raadplegen of, indien hij of zij daarvoor in aanmerking komt, een rechtsbijstandverlener; en zijn of haar recht om tijdens het verhoor en andere procedurele handelingen te worden bijgestaan door een onafhankelijke advocaat of rechtsbijstandverlener. Andere rechten omvatten: "het recht om een derde op de hoogte te stellen, het recht op medische hulp, het recht om de rechtmatigheid van de detentie aan te vechten, het recht om zichzelf niet te incrimineren, inclusief het recht om te zwijgen, en het recht om een klacht in te dienen en verhaal te halen bij klachten over mishandeling of omstandigheden". Fair Trial Manual, 2014, p. 39.

⁷⁹ IVBPR, artikel 14(3)(a).

⁸⁰ *Ibid*, artikel 14(3)(f).

Het **recht van het kind op informatie** is vastgelegd in verschillende bronnen van internationaal recht. Uitgaande van het VN-Kinderrechtenverdrag heeft elke minderjarige verdachte het recht om *“onverwijld en rechtstreeks in kennis te worden gesteld van de tegen hem of haar ingebrachte beschuldigingen, indien van toepassing door tussenkomst van zijn of haar ouders of wettige voogd”*⁸¹ en het kosteloos bijstand krijgen van *“een tolk indien het de gebruikte taal niet verstaat of spreekt.”*⁸² Het Kinderrechtencomité heeft in een algemene toelichting verduidelijkt dat ‘onmiddellijk’ betekent “zo snel mogelijk na het eerste contact van het kind met het rechtssysteem.”⁸³ Het is cruciaal dat de autoriteiten niet alleen informatie verstrekken; ze moeten er ook voor zorgen dat het kind de aanklachten, opties en procedures daadwerkelijk begrijpt.⁸⁴ Zoals het Kinderrechtencomité benadrukt: *“Het verstrekken van een officieel document aan het kind is onvoldoende en een mondelinge uitleg is noodzakelijk.”*⁸⁵ Om ervoor te zorgen dat het kind het proces begrijpt en er effectief aan deelneemt, moet de informatie daarom worden verstrekt in een vorm die het kind in staat stelt het proces daadwerkelijk te begrijpen en eraan deel te nemen.

De Raad van Europa roept de lidstaten op om **informatie te verstrekken op een manier die is aangepast aan de leeftijd en het niveau van het kind**, in begrijpelijke taal en met aandacht voor het geslacht en de culturele achtergrond van het kind.⁸⁶ De Raad moedigt verder het gebruik van kindvriendelijk materiaal aan, zoals toegankelijke brochures, websites en hulplijnen, om kinderen te helpen juridische procedures te begrijpen.⁸⁷ Het EHRM heeft geoordeeld dat het *“essentieel is dat een kind dat van een strafbaar feit wordt beschuldigd, wordt behandeld op een manier die volledig rekening houdt met zijn leeftijd, rijpheid en intellectuele en emotionele ontwikkeling”*, en dat effectieve maatregelen moeten worden genomen om het vermogen van het kind om de procedure te begrijpen en eraan deel te nemen te bevorderen.⁸⁸ De Raad van Europa benadrukt ook het belang van procedurele aanpassingen met betrekking tot het recht op informatie en advies over de beschikbaarheid van diensten zoals gezondheidszorg, psychologische, sociale, tolken- en vertaalondersteuning.⁸⁹

Het waarborgen van **effectieve communicatie** is ook een belangrijk middel om niet-discriminerende behandeling te bevorderen. Volgens Algemeen Commentaar nr. 24 van het Verdrag inzake de Rechten van het Kind moeten procedures worden gevoerd in een taal die het kind volledig begrijpt, of moet er kosteloos een tolk beschikbaar worden gesteld.⁹⁰ In het algemene commentaar wordt verder opgeroepen tot redelijke aanpassingen voor kinderen met een handicap, zoals hulp bij communicatie en het begrijpen van schriftelijk materiaal.⁹¹

De verplichting om kindvriendelijke communicatie te waarborgen, wordt weerspiegeld in EU-richtlijn 2016/800, die vereist dat informatie *“schriftelijk, mondeling of beide, in eenvoudige en toegankelijke bewoordingen”* wordt verstrekt, rekening houdend met de individuele behoeften en mogelijkheden van elk kind.⁹² Daarnaast vereist Richtlijn 2010/64/EU

⁸¹ Kinderrechtenverdrag, artikel 40, para 2(b)(ii).

⁸² *Ibid*, artikel 40, para 2(b)(vi).

⁸³ Kinderrechtencomité, GC No. 24, para. 47.

⁸⁴ Kinderrechtencomité, GC No. 24, para. 48.

⁸⁵ *Ibid*, para. 48.

⁸⁶ Richtsnoeren voor kindvriendelijke justitie, 2010. Sectie IV. A. 1, 2.

⁸⁷ *Ibid*, Secties IV, A, 1, 4.

⁸⁸ *V. v. the United Kingdom*, ECtHR, Verzoekschrift No. 24888/94, Arrest van 16 december 1999, para. 86. Zie ook *T. v the United Kingdom*, ECtHR, Verzoekschrift No. 24724/ 94, Arrest van 16 december 1999, para. 84; *Blokhin v. Russia*, ECtHR, Verzoekschrift No. 47152/06, Arrest van de Grote Kamer of 23 maart 2016, para. 195.

⁸⁹ Richtsnoeren voor kindvriendelijke justitie, Sectie IV, A, 1(k).

⁹⁰ Kinderrechtencomité, GC No. 24, para. 46.

⁹¹ *Ibid*, para. 24.

⁹² Richtlijn (EU) 2016/800, artikel 4(2).

betreffende tolken en vertalen in strafzaken dat verdachten of beschuldigten die de taal van de procedure niet begrijpen of spreken, in alle stadia onmiddellijk tolkdiensten ontvangen, ook tijdens politieverhoren, rechtszittingen en tussentijdse hoorzittingen.⁹³ Dit recht geldt ook voor personen met een gehoor- of spraakbeperking, waardoor wordt gewaarborgd dat communicatie inclusief en toegankelijk is voor iedereen.⁹⁴

2.2. Rechtenschendingen en lacunes in de implementatie

Ondanks duidelijke internationale wettelijke verplichtingen ontbreken in vier van de zes landen specifieke procedures voor het overbrengen van juridische informatie aan kinderen. Hierdoor is de effectiviteit van de communicatie grotendeels afhankelijk van het oordeel van wetshandhavers en rechters.

In *Slowakije* bijvoorbeeld bestaan er geen bindende regels voor het informeren van kinderen die verdacht worden of beschuldigd zijn in een strafzaak over hun rechten. Hierdoor hanteert elke rechercheur en rechter een eigen aanpak. Wanneer professionals kiezen voor formalistische of te technische taal, hebben kinderen vaak moeite om verwarring te uiten of vragen te stellen.⁹⁵ Dit is met name zorgwekkend, aangezien onderzoek aantoonde dat kinderen minder geneigd zijn om in gesprek te gaan met volwassenen die formele en onbegrijpelijke taal gebruiken.⁹⁶

Vergelijkbare zorgen bestaan in *Polen*, waar het Wetboek van Strafvordering geen waarborgen biedt om te garanderen dat kinderen de aan hen verstrekte informatie hebben begrepen.⁹⁷ Bovendien bleek uit een onderzoek uit 2021 in *Polen* dat, ondanks de wettelijke verplichting om kinderen over hun rechten te informeren,⁹⁸ wetshandhavers hun uitleg zelden aanpassen aan de behoeften van kinderen en dezelfde taal en methoden gebruiken als bij volwassenen.⁹⁹ Met name is er een opvallend gebrek aan gebruik van moderne, kindvriendelijke communicatievormen, vooral die welke door kinderen zelf veelvuldig worden gebruikt. Als gevolg hiervan zijn standaardbenaderingen, zoals het verstrekken van een schriftelijke kennisgeving van rechten, zelfs wanneer deze in eenvoudige taal is opgesteld, over het algemeen onvoldoende om ervoor te zorgen dat kinderen de overgebrachte informatie effectief begrijpen. In *België* ontvangen kinderen dezelfde formele dagvaardingsdocumenten als volwassenen – officiële schriftelijke kennisgevingen waarin hun aanwezigheid in de rechtbank wordt vereist – die gestandaardiseerd zijn en niet aangepast aan hun leeftijd of specifieke behoeften.¹⁰⁰ Het wettelijk kader is ook ontoereikend in *Bulgarije*, waar kinderen, door het ontbreken van een formele categorie 'verdachte', pas op de hoogte worden gesteld van hun rechten wanneer ze formeel worden aangeklaagd voor een strafbaar feit.¹⁰¹

In andere landen bestaat een sterker wettelijk kader, maar de implementatie ervan blijft inconsistent. In *Tsjechië* zijn weliswaar kindspecifieke procedurele aanpassingen in de wet vastgelegd, maar deze worden in de praktijk vaak genegeerd. Vaak wordt de behoefte aan

⁹³ European Union, [Richtlijn 2010/64/EU of the European Parliament and of the Council of 20 Oktober 2010 on the right to interpretation and translation in criminal proceedings](#), artikel 2(1).

⁹⁴ *Ibid*, artikel 2(3).

⁹⁵ ACCESS Baseline studies, p. 65.

⁹⁶ Jenneke Christiaens, Professor of Criminology and Youth Penology, Vrije Universiteit Brussels at Transnationale uitwisselingsrondefabel in Brussel, 18-19 maart 2025. ICJ. 2025. *EU: Advancing access to justice for children in criminal proceedings*. <https://www.icj.org/eu-advancing-access-to-justice-for-children-in-criminal-proceedings/>.

⁹⁷ ACCESS Baseline studies, p. 50.

⁹⁸ *Ibid*.

⁹⁹ M. Kalisz, M. Szuleka, M. Wolny, 2021. *Procedural safeguards for children who are suspects or accused persons in criminal proceedings*, Poland. https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/pl_ccp-country_report.pdf, Zie ook ACCESS Baseline studies, p. 51.

¹⁰⁰ Interview met INPP Specialist bij de Brusselse Police Zone. Zie ook ACCESS Baseline studies, p. 15.

¹⁰¹ ACCESS Baseline studies, p. 24.

specifieke procedurele aanpassingen over het hoofd gezien, waardoor kinderen moeite hebben met het begrijpen van formele juridische taal.¹⁰² Minderjarige verdachten in *Tsjechië* hebben gemeld dat ze na een rechtszaak verward en onzeker zijn over hun rechten of de volgende stappen.¹⁰³

De uitdaging om toegankelijke informatie te garanderen wordt nog groter voor kinderen **uit gemarginaliseerde groepen, waaronder kinderen met een beperking, taalbarrières of kinderen uit sociaal-economisch achtergestelde milieus** (zie hoofdstuk III, paragraaf 1.2).

Onvoldoende training van justitieprofessionals ondermijnt het recht van het kind op goede informatie verder. In *België* bijvoorbeeld ontbreekt het politieagenten vaak aan training in gespecialiseerde interviewtechnieken met kinderen, zoals de TAM-methode (een gespecialiseerde methodologie voor het interviewen van minderjarigen),¹⁰⁴ en richten trainingsprogramma's zich doorgaans meer op juridische normen dan op communicatiestrategieën die zijn aangepast aan kinderen.¹⁰⁵ De onderliggende redenen voor dit tekort zijn echter niet duidelijk vastgesteld en kunnen verband houden met beperkte trainingsmogelijkheden, een gebrek aan institutionele stimulansen of onvoldoende interesse van agenten in dit soort gespecialiseerde training. In *Polen* zijn er geen wettelijke bepalingen die agenten die betrokken zijn bij kinderzaken verplichten tot gespecialiseerde training¹⁰⁶ en daardoor varieert de kennis van kindvriendelijke procedures.¹⁰⁷ De opleiding van politieagenten in *Nederland* is ook steeds meer generalistisch vanwege personeels- en capaciteitsbeperkingen, waardoor er niet wordt ingespeeld op de behoefte aan kindspecifieke expertise.¹⁰⁸

2.3 Goede voorbeelden

Ondanks de tekortkomingen in de implementatie zijn er verschillende veelbelovende voorbeelden die gericht zijn op het **vergroten van het begrip van kinderen voor juridische procedures** en het versterken van het vermogen van professionals om effectief met kinderen te communiceren.

- In *België* biedt de *Services Droit des Jeunes* (Juridische Dienst Rechten van de Jeugd) een waardevol model. Dit initiatief biedt gratis, vertrouwelijke juridische bijstand aan kinderen en helpt ervoor te zorgen dat zij hun rechten en procedurele mogelijkheden begrijpen.¹⁰⁹
- In *Nederland* zijn op technologie gebaseerde oplossingen geïntegreerd, waaronder video's die strafrechtelijke procedures in kindvriendelijke formats uitleggen, en mobiele applicaties waarmee politieagenten of juristen snel contact kunnen leggen met tolken, waardoor de communicatie met niet-moedertaalsprekers wordt verbeterd.¹¹⁰

¹⁰² ACCESS Baseline studies, pp. 29-30.

¹⁰³ Gebaseerd op een interview met medewerkers van een non-profitorganisatie die sociale diensten verleent aan kinderen die met de wet in conflict zijn en die reclasserings- en preventieprogramma's uitvoert, gehouden op 7 november 2024. Zie ook ACCESS Baseline studies, p. 30.

¹⁰⁴ De Bondt, W., Vercruysse, L., 2021. *Procedural Safeguards for Children Who Are Suspects or Accused Persons in Criminal Proceedings: Belgium*. Social Fieldwork Research (FRANET), p. 20. Online beschikbaar: https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/be_ccp-country_report.pdf, pp. 31-32. Zie ook ACCESS Baseline studies, p. 17.

¹⁰⁵ ACCESS Baseline studies, p. 22.

¹⁰⁶ *Ibid*, p. 52.

¹⁰⁷ *Ibid*, p. 58.

¹⁰⁸ *Ibid*.

¹⁰⁹ <http://www.sdj.be/>. Zie ook ACCESS Baseline studies, p. 22.

¹¹⁰ Uit de discussie tijdens de online workshops met maatschappelijk werkers en reclasseringsambtenaren. Gehouden op 28 april en 5 mei 2025 (ACCESS Online workshops met maatschappelijk werkers en reclasseringsambtenaren, 28 april en 5 mei 2025). ICJ, 2025. *EU: Better support structures for children in conflict with the law are needed*.

Sommige landen hebben **gestandaardiseerde sjablonen** geïntroduceerd **om kindvriendelijke communicatie te bevorderen**.

- In *Polen* heeft het Ministerie van Justitie bijvoorbeeld een bijlage bij de regelgeving ontwikkeld met een sjabloon voor schriftelijke communicatie met kinderen.¹¹¹ Deze materialen worden gewaardeerd vanwege hun persoonlijke toon, heldere en eenvoudige taal en effectief gebruik van pictogrammen en visuele hulpmiddelen om belangrijke informatie te benadrukken.¹¹²

Wat betreft **training en capaciteitsopbouw om kindvriendelijke communicatie te versterken**, boeken sommige landen opmerkelijke vooruitgang.

- In *Polen* omvatten rechterlijke stages nu een gespecialiseerd onderdeel over procedures met betrekking tot kinderen. Deze module omvat onder andere: (i) training in kindvriendelijke interviewtechnieken; (ii) gesimuleerde hoorzittingen met psychologen; en (iii) bezoeken aan jeugdgevangenissen en opvanghuizen.¹¹³ Zoals echter in paragraaf 2.2 is opgemerkt, is de impact van deze training ongelijk verdeeld over de rechterlijke macht en zijn verdere inspanningen nodig om consistentie in de praktijk te waarborgen.¹¹⁴

3. Waarborgen met betrekking tot vrijheidsberoving

3.1. Internationale en Europese rechtsnormen

3.1.1. Vrijheidsberoving als laatste redmiddel

Internationale, inclusief regionale, mensenrechtenwetgeving en -normen schrijven ondubbelzinnig voor dat **de vrijheidsberoving van een kind alleen als laatste redmiddel mag worden gebruikt**¹¹⁵ **en voor de kortst mogelijke passende duur**.¹¹⁶ Het IVBPR garandeert het recht op vrijheid en persoonlijke veiligheid en vereist dat elke vrijheidsberoving rechtmatig en niet-willekeurig moet zijn; Het garandeert ook dat iedereen die gearresteerd of vastgehouden wordt op grond van een strafbaar feit, onmiddellijk voor een rechter wordt gebracht om willekeurige detentie te voorkomen.¹¹⁷ Het Comité voor de Rechten van het Kind heeft aanbevolen dat geen enkel kind van zijn vrijheid wordt beroofd, tenzij er sprake is van een reële bedreiging voor de openbare veiligheid of de

<https://www.icj.org/eu-better-support-structures-for-children-in-conflict-with-the-law-are-needed/>.

¹¹¹ Regulation of the Minister of Justice of November 7, 2024, on determining the templates of written instructions on the rights and duties of the suspect, the victim, and the witness (Journal of Laws, item 1658). Zie ook ACCESS Baseline studies, p. 50.

¹¹² Helsinki Foundation for Human Rights, Opinion on the draft regulation determining the templates of written instructions on the rights and duties of the suspect, the victim, and the witness, <https://legislacja.rcl.gov.pl/docs/517/12387900/13073258/13073261/dokument678511.pdf>; Zie ook ACCESS Baseline studies, p. 50.

¹¹³ National School of Judiciary and Prosecution, Programme of judicial apprenticeship, available at: https://www.kssip.gov.pl/sites/default/files/program_aplikacji_sedziowskiej_21.01.2020.pdf.

¹¹⁴ ACCESS Baseline studies, p. 58.

¹¹⁵ The deprivation of liberty means "any form of detention or imprisonment or the placement of a person in a public or private custodial setting, from which this person is not permitted to leave at will, by order of any judicial, administrative or other public authority". [United Nations Rules for the Protection of Juveniles Deprived of their Liberty](#), GA Res 45/113, 14 December 1990, art. 11(b).

¹¹⁶ Kinderrechtenverdrag, artikel 37 (b); Zie ook Richtsnoeren voor kindvriendelijke justitie, 2010: "Elke vorm van vrijheidsberoving moet een laatste redmiddel zijn en voor de kortst mogelijke tijd duren." (Artikel 6, lid 19); Richtlijn (EU) 2016/800, artikel 10: "De lidstaten zorgen ervoor dat de vrijheidsberoving van een kind in elk stadium van de procedure beperkt blijft tot de kortst mogelijke tijd" en "De lidstaten zorgen ervoor dat vrijheidsberoving, met name detentie, aan kinderen alleen als laatste redmiddel wordt opgelegd."; *Korneykova v. Ukraine*, ECtHR, Verzoekschrift No. 3988405, Arrest van 19 Januari 2012 Sectie 43-44.

¹¹⁷ IVBPR, artikel 9(3).

volksgezondheid.¹¹⁸ Het moedigt staten verder aan om een minimumleeftijd vast te stellen waaronder kinderen niet wettelijk van hun vrijheid kunnen worden beroofd, bijvoorbeeld 16 jaar.¹¹⁹ Het Comité heeft staten er ook op aangedrongen ervoor te zorgen dat alle personen jonger dan 18 jaar op het moment van het delict binnen het jeugdrechtstelsel worden behandeld, zonder uitzonderingen die hen als volwassen daders behandelen.¹²⁰ Dergelijke praktijken kunnen kinderen blootstellen aan strengere straffen en in de praktijk leiden tot vaker of langer detentie.

Wanneer detentie noodzakelijk wordt geacht, moet deze zo kort mogelijk duren en worden toegepast onder omstandigheden die de waardigheid en het belang van het kind waarborgen. Elke opgelegde maatregel moet ook in verhouding staan tot de omstandigheden en de ernst van het delict en de behoeften van het kind.¹²¹ **Kinderen moeten gescheiden van volwassenen worden gehouden**, in overeenstemming met de eis van het Kinderrechtenverdrag dat *“ieder kind dat van zijn of haar vrijheid is beroofd, gescheiden van volwassenen tenzij het in het belang van het kind wordt geacht dit niet te doen.”*¹²² Het Kinderrechtencomité heeft gezaghebbend geoordeeld dat staten speciale faciliteiten voor kinderen moeten oprichten, bemand door adequaat opgeleid personeel en werkend volgens kindvriendelijke beleidsmaatregelen en praktijken.¹²³

Naast de scheiding van volwassenen vereisen internationale normen ook differentiatie binnen kinderen die van hun vrijheid zijn beroofd, afhankelijk van hun juridische status en specifieke behoeften. In het bijzonder heeft de speciale VN-rapporteur inzake foltering en andere wrede, onmenselijke of vernederende behandelingen of straffen benadrukt dat kinderen op passende wijze moeten worden gescheiden in detentie, ook tussen kinderen die in afwachting van hun proces zijn en kinderen die zijn veroordeeld, en op basis van andere relevante criteria zoals leeftijd, geslacht, kwetsbaarheid en handicap.¹²⁴ De speciale rapporteur onderstreepte verder dat kinderen die met de wet in conflict zijn, moeten worden ondergebracht in gespecialiseerde, kindvriendelijke faciliteiten, die een niet-gevangenisachtige omgeving bieden, individuele accommodatie en zorg door opgeleid personeel, waarbij de uitzondering van “het belang van het kind” op de scheiding van volwassenen strikt moet worden geïnterpreteerd en niet om administratieve redenen.¹²⁵

Volgens de Raad van Europa dienen kinderen in de regel gescheiden van volwassenen te worden vastgehouden, en mag gezamenlijke detentie alleen in uitzonderlijke gevallen plaatsvinden en wanneer aantoonbaar in het belang van het kind.¹²⁶ De jurisprudentie van het EHRM bevestigt verder dat kinderen in voorarrest gescheiden van volwassenen moeten worden gehouden.¹²⁷ Evenzo vereist EU-richtlijn 2016/800 dat lidstaten ervoor zorgen dat kinderen die in hechtenis zijn genomen, gescheiden van volwassenen worden gehouden, tenzij scheiding in strijd is met het belang van het kind.¹²⁸

Het is van groot belang dat **jeugdgevangenen worden aangepast aan de specifieke**

¹¹⁸ Kinderrechtencomité, GC No 24, para. 89

¹¹⁹ *Ibid.*

¹²⁰ *Ibid.*, para. 30.

¹²¹ Artikel 40(4) van het Kinderrechtenverdrag en Kinderrechtencomité General Comment No. 24, paragraphs 73-74.

¹²² Kinderrechtenverdrag, artikel 37(c).

¹²³ Kinderrechtencomité, GC No 24, para. 92.

¹²⁴ Rapport van de speciale rapporteur inzake foltering en andere wrede, onmenselijke of vernederende behandelingen of straffen, A/HRC/28/68, 5 maart 2015, para. 76.

¹²⁵ *Ibid.*

¹²⁶ Richtsnoeren voor kindvriendelijke justitie, 2010. IV, Sectie 6, para 20.

¹²⁷ *Nart v. Turkey*, ECtHR, Verzoekschrift No. 20817/04, Arrest van 6 mei 2008 para. 33, 35.

¹²⁸ Richtlijn (EU) 2016/800, artikel 12(1).

ontwikkelingsbehoeften van kinderen. Het Kinderrechtencomité benadrukt dat gedetineerde kinderen recht hebben op onderwijs dat is afgestemd op hun behoeften en capaciteiten, evenals op gezondheidszorg en medische onderzoeken.¹²⁹ De richtlijnen van de Raad van Europa inzake kindvriendelijke justitie bepalen verder dat gedetineerde kinderen toegang moeten hebben tot passend onderwijs, beroepsoriëntatie, medische zorg, geestelijke en religieuze beoefening en recreatieve activiteiten, waaronder lichaamsbeweging en sport.¹³⁰ Meisjes moeten **gelijke zorg, bescherming, bijstand en toegang tot activiteiten, waaronder sport en recreatie,** ontvangen.¹³¹ EU-richtlijn 2016/800 verplicht de lidstaten ook om diensten te verlenen die de fysieke en mentale ontwikkeling van gedetineerde kinderen waarborgen, waaronder toegang tot onderwijs en opleiding die zijn aangepast aan de individuele capaciteiten en behoeften, met name voor kinderen met een handicap of leerproblemen.¹³²

De speciale rapporteur inzake foltering en andere wrede, onmenselijke of vernederende behandelingen of straffen heeft benadrukt dat kinderen in detentie moeten worden ondersteund bij het onderhouden van **regelmatig contact met hun familie,** onder meer door middel van bezoeken, correspondentie en, waar nodig, tijdelijk verlof om familiale, educatieve of andere belangrijke redenen.¹³³ Kinderen moeten, voor zover mogelijk, worden vastgehouden in faciliteiten dicht bij hun familieomgeving, en contact met de buitenwereld mag nooit als disciplinaire maatregel worden beperkt.¹³⁴

Het Kinderrechtenverdrag garandeert dat elk kind dat van zijn vrijheid is beroofd, recht heeft op snelle toegang tot juridische en andere passende hulp, en het recht om de rechtmatigheid van zijn detentie aan te vechten bij een bevoegde, onafhankelijke en onpartijdige autoriteit, met een snelle beslissing.¹³⁵ Om willekeurige of langdurige vrijheidsberoving te voorkomen, vereisen internationale normen **periodieke herziening van detentiebeslissingen.** Het IVBPR garandeert het recht van iedereen die van zijn vrijheid is beroofd om de rechtmatigheid van zijn detentie zonder vertraging aan te vechten bij een rechter, en om vrijlating te verkrijgen indien de detentie onrechtmatig is.¹³⁶

Het Kinderrechtencomité moedigt de invoering van **automatische herzieningsmechanismen** aan, met name in gevallen die kunnen leiden tot een strafblad of langdurige vrijheidsberoving, waarbij elk kind het recht heeft om elke schuldigverklaring of sanctie te laten herzien door een hogere bevoegde, onafhankelijke en onpartijdige autoriteit zonder dat een beroepsprocedure hoeft te worden gestart.¹³⁷ EU-richtlijn 2016/800 vereist eveneens dat beslissingen tot detentie van een kind met redelijke tussenpozen worden herzien, hetzij *ambtshalve*, hetzij op verzoek van het kind, diens advocaat of een bevoegde rechterlijke instantie.¹³⁸

3.1.2. Buitengerechtelijke afdoening (diversion) en alternatieven voor detentie

¹²⁹ Kinderrechtencomité, GC No 24, paras. 95(c),(d).

¹³⁰ Richtsnoeren voor kindvriendelijke justitie, 2010. IV, Sectie 6, para. 21(b).

¹³¹ Report of the Special Rapporteur on torture and other cruel, inhuman or degrading treatment or punishment, A/HRC/28/68, 5 Maart 2015, para. 78.

¹³² Richtlijn (EU) 2016/800, artikel 12(5).

¹³³ Report of the Special Rapporteur on torture and other cruel, inhuman or degrading treatment or punishment, A/HRC/28/68, 5 maart 2015, para. 77.

¹³⁴ *Ibid.*

¹³⁵ Kinderrechtenverdrag, artikel 37(d).

¹³⁶ IVBPR, artikel 9(4).

¹³⁷ Kinderrechtencomité, GC No 24, para. 62.

¹³⁸ Richtlijn (EU) 2016/800, artikel 10(2).

Internationale mensenrechtenwetgeving en -normen benadrukken sterk dat *diversion* buiten **het strafrechtelijk systeem en alternatieven voor detentie de primaire reactie moet zijn op kinderen die met politie en justitie te maken hebben**. *Diversion* of buitengerechtelijke afdoening verwijst over het algemeen naar maatregelen die het mogelijk maken om met kinderen om te gaan zonder formele gerechtelijke procedures, door hen te verwijzen naar passende gemeenschapsgerichte programma's, diensten of interventies.¹³⁹ In de praktijk betekent dit het vermijden of opschorten van strafrechtelijke procedures ten gunste van reacties die de ontwikkeling, verantwoordelijkheid en re-integratie van het kind ondersteunen.¹⁴⁰

Volgens *General Comment* nr. 24 van het Kinderrechtencomité verdient "*diversion of buitengerechtelijke afdoening in de meeste gevallen de voorkeur om met kinderen om te gaan*."¹⁴¹ Staten worden aangemoedigd om "het scala aan delicten waarvoor *diversion* mogelijk is, voortdurend uit te breiden, inclusief ernstige delicten waar nodig."¹⁴² Op eenzelfde wijze roept de Raad van Europa op tot het bevorderen van "*alternatieven voor gerechtelijke procedures, zoals mediation, alternatieve afhandeling en alternatieve geschillenbeslechting*", wanneer deze het beste in het belang van het kind zijn.¹⁴³ EU-richtlijn 2016/800 vereist ook dat lidstaten ervoor zorgen dat bevoegde autoriteiten waar mogelijk gebruik kunnen maken van "*alternatieve maatregelen in plaats van detentie*".¹⁴⁴

Mogelijkheden voor alternatieve afhandeling van het strafrecht **moeten beschikbaar worden gesteld vanaf het vroegst mogelijke moment** nadat een kind in contact komt met het rechtssysteem, en in alle volgende fasen van de procedure.¹⁴⁵ Alternatieve afhandeling moet niet worden gezien als straf, maar als een kans: een manier om formele gerechtelijke procedures op te schorten, die volledig kunnen worden beëindigd na de bevredigende voltooiing van een alternatief afhandelingsprogramma.¹⁴⁶ Het is belangrijk dat kinderen hun vrije en geïnformeerde toestemming geven en toegang hebben tot juridische en andere bijstand om te beoordelen of een voorgestelde alternatieve afhandeling passend is en in hun belang.¹⁴⁷

3.2. Rechtenschendingen en lacunes in de implementatie

Ondanks het internationale mensenrechtenrecht en de bijbehorende normen die vereisen dat vrijheidsberoving alleen als laatste redmiddel mag worden toegepast, voor de kortst mogelijke periode en met strikte procedurele waarborgen en passende normen met betrekking tot de detentieomstandigheden, schieten alle zes onderzochte staten consequent tekort in het nakomen van deze verplichtingen.

¹³⁹ Kinderrechtenverdrag, artikel 40(3)(b).

¹⁴⁰ UNICEF, 2022. *Diversion of Children in Conflict with the Law from Formal Judicial Proceedings in Europe and Central Asia*.

<https://www.unicef.org/eca/media/27691/file/Five%20Advocacy%20Briefs%20on%20Child%20Justice%20&%20Child%20Friendly%20Justice:%20Diversion%20measures.pdf>, p. 2.

¹⁴¹ Kinderrechtencomité, GC No 24, para. 16.

¹⁴² *Ibid*, para. 16.

¹⁴³ Richtsnoeren voor kindvriendelijke justitie, 2010. IV, Sectie B, para. 24.

¹⁴⁴ Richtlijn (EU) 2016/800, artikel 11.

¹⁴⁵ Kinderrechtencomité, GC No 24, para. 16.

¹⁴⁶ *Ibid*, para. 72. Een alternatieve strafprocedure kan echter alleen worden toegepast op kinderen boven de minimumleeftijd voor strafrechtelijke aansprakelijkheid, aangezien kinderen onder die leeftijd niet strafrechtelijk verantwoordelijk kunnen worden gehouden en daarom niet kunnen worden vrijgesteld van procedures die wettelijk gezien niet kunnen worden gestart. UNICEF, 2022. *Diversion of Children in Conflict with the Law from Formal Judicial Proceedings in Europe and Central Asia*.
<https://www.unicef.org/eca/media/27691/file/Five%20Advocacy%20Briefs%20on%20Child%20Justice%20&%20Child%20Friendly%20Justice:%20Diversion%20measures.pdf>.

¹⁴⁷ Kinderrechtencomité, *General Comment No. 12 (2009) on the right of the child to be heard*, CRC/C/GC/12, 20 Juli 2009, para. 59.

Vrijheidsberoving in het kader van strafprocedures

Vrijheidsberoving in het kader van strafprocedures De volgende zorgen hebben betrekking op de vrijheidsberoving van kinderen binnen het strafrechtelijk systeem, zowel als verdachten in voorarrest als als personen die veroordeeld zijn voor strafbare feiten.

In *Nederland* kunnen kinderen van 12 tot 17 jaar worden veroordeeld tot jeugddetentie van maximaal één jaar voor 12- tot 15-jarigen en twee jaar voor 16- tot 17-jarigen. Rechtbanken kunnen kinderen echter ook een PIJ-maatregel (plaatsing in een jeugdbeschermings- en -opvanginstelling) opleggen wanneer een kind intensieve behandeling nodig heeft, bijvoorbeeld in gevallen van gedragsstoornissen of ernstige delicten.¹⁴⁸ Deze maatregel houdt een vrijheidsberoving in van minimaal drie jaar, die kan worden verlengd tot zeven jaar. Belangrijk is dat een PIJ-maatregel op verzoek van het Openbaar Ministerie kan worden omgezet in een behandelingsbevel voor volwassenen (TBS-bevel) door kinderen in een gesloten psychiatrische instelling voor volwassenen te plaatsen in gevallen van ernstige misdrijven en personen die als gevaarlijk worden beschouwd.¹⁴⁹ Omdat deze maatregel geen vaste maximale duur heeft, bestaat het risico dat kinderen zeer lang, mogelijk zelfs voor onbepaalde tijd, van hun vrijheid worden beroofd.¹⁵⁰

Meer in het algemeen vormt de praktijk van het overdragen van kinderen naar de volwassenenrechtbank of het opleggen van een volwassen straf een verdere zorg in verschillende onderzochte landen, omdat dit indruist tegen internationale kinderrechtennormen.¹⁵¹ In *Nederland* kunnen rechtbanken een straf volgens het volwassenstrafrecht opleggen aan minderjarigen van 16-17 jaar wanneer dit gerechtvaardigd is door de ernst van het begane feit, de persoonlijkheid van de dader of de omstandigheden waaronder het feit is begaan.¹⁵² Dit kan kinderen blootstellen aan aanzienlijk zwaardere straffen, waaronder een gevangenisstraf van maximaal 30 jaar en psychiatrische maatregelen voor volwassenen zoals een TBS-maatregel.¹⁵³ Op vergelijkbare wijze kunnen in *België*, via het wettelijke mechanisme van de uithandengeving, minderjarigen van 16 jaar of ouder worden doorverwezen naar de volwassenenrechtbank als zij worden beschuldigd van ernstige misdrijven en als de beschermingsmaatregelen ontoereikend worden geacht.¹⁵⁴ Deze kaders creëren het risico dat kinderen worden onderworpen aan sancties en regimes die gelden voor volwassenen, waaronder langdurige vrijheidsberoving, waardoor de kindspecifieke waarborgen die in jeugdrechtsystemen zouden moeten gelden, worden ondermijnd.

Een andere aanhoudende zorg in drie rechtsgebieden is het niet waarborgen van de scheiding van kinderen en volwassenen in detentie. In *Polen* worden kinderen in voorarrest vaak niet gescheiden van volwassen gedetineerden in voorlopige hechtenis.¹⁵⁵ In *Nederland* kunnen minderjarigen direct na aanhouding door de politie in hetzelfde cellencomplex als volwassenen worden geplaatst.¹⁵⁶ *Tsjechië* kent geen wettelijk verbod op het plaatsen van kinderen samen

¹⁴⁸ Government of the Netherlands. *Penalties for juvenile offenders*. <https://www.government.nl/topics/sentences-and-non-punitive-orders/penalties-jvenile-offenders> (Accessed 15 April 2026); Joost Richards, Sanne Hillege, Lieke van Domburgh. 2020. *De PIJ-maatregel*. <https://www.tijdschriftdepsycholoog.nl/wetenschap/de-pij-maatregel/>; ACCESS Baseline studies, p. 46.

¹⁴⁹ Artikel 77tc of the Dutch Criminal Code; ACCESS Baseline studies, p. 46.

¹⁵⁰ ACCESS Baseline studies, p. 46; Schmidt, E. P., Rap, S. E., and Liefwaard, T., "Young Adults in the Justice System: The Interplay between Scientific Insights, Legal Reform and Implementation in Practice in The Netherlands", in *Youth Justice*, Volume 21(2), 2021, pp. 172-191, p. 181.

¹⁵¹ Kinderrechtencomité, GC No 24, para. 30.

¹⁵² Artikel 77b of the Dutch Criminal Code.

¹⁵³ ACCESS Baseline studies, p. 46.

¹⁵⁴ Decree of the French Community of January 18, 2018, on the Code of Prevention, Youth Assistance, and Child Protection, artikel 125.

¹⁵⁵ ACCESS Baseline studies, p. 57.

¹⁵⁶ *Ibid*, p. 46.

met volwassenen in psychiatrische instellingen.¹⁵⁷

In *Nederland* hebben structurele personeelstekorten, een hoog ziekteverzuim en de sluiting van jeugdgevangenissen sinds 2021 geleid tot minder toezicht en begeleiding voor jonge delinquenten. Sommigen van hen zitten opgesloten in hun cel in plaats van deel te kunnen nemen aan onderwijs, therapie en re-integratieactiviteiten.¹⁵⁸ Bovendien bestaat er door een tekort aan plaatsen in alternatieven in de gemeenschap het risico dat kinderen in detentie niet op tijd vrijkomen, de nodige ondersteuning voor re-integratie in de samenleving mislopen en langer dan nodig in een gesloten jeugdinstelling moeten blijven.¹⁵⁹

Budgettaire en efficiëntiebeperkingen ondermijnen vaak de inzet van een land voor alternatieven voor detentie. In *Tsjechië*, hoewel de Wet op de Jeugdrechtspraak formeel de principes van herstelrecht omvat, wordt herstelrecht in de praktijk zelden gebruikt als alternatief voor detentie van kinderen.¹⁶⁰ Ook in *België* belemmeren beperkte middelen en het ontbreken van gestandaardiseerde individuele beoordelingen van kinderen die verdacht of beschuldigd zijn,¹⁶¹ die bedoeld zijn om de beslissingen van het openbaar ministerie en de rechterlijke macht over passende maatregelen te sturen, het bredere gebruik van alternatieven voor detentie, zoals plaatsing in een onderwijsinstelling of mediation.¹⁶² In *Nederland* stellen beleidsrichtlijnen dat herstelgerichte interventies overwogen moeten worden in alle jeugdzaken.¹⁶³ In de praktijk worden slachtoffer-dader mediation en mediation in strafzaken echter slechts in een klein aantal gevallen toegepast.

Ten slotte ligt een verdere systemische uitdaging in de ongelijke toegankelijkheid van buitengerechtelijke maatregelen, die onevenredig zwaar getroffen worden door gemarginaliseerde en economisch achtergestelde groepen. In *Slowakije* heeft het Openbaar Ministerie bijvoorbeeld gemeld dat bij een aanzienlijk deel van de jeugddelicten sprake is van diefstal door kinderen uit economisch kwetsbare milieus.¹⁶⁴ Deze kinderen hebben vaak geen toegang tot juridische bijstand voordat ze formeel in staat van beschuldiging worden gesteld, en worden onevenredig onderworpen aan vrijheidsstraffen, terwijl er weinig effectieve alternatieven beschikbaar zijn.¹⁶⁵ Het beperkte gebruik van buitengerechtelijke afdoening

¹⁵⁷ Office of the Public Defender of Rights, 2024. *Vulnerable Groups in Protective Treatment*, https://www.ochrance.cz/uploads-import/ESO/10-2023-NZ_ochranna_lecba_vyzkumna_zprava.pdf, pp. 5, 10.

¹⁵⁸ Inspectorate of Justice and Security, 2021. *Inspectorates call for swift solutions to problems in juvenile detention institutions (JJI's)*. <https://www.inspectie-jenv.nl/actueel/nieuws/2021/10/28/inspecties-dringen-aan-op-snelle-oplossing-voor-problemen-jijs>. Zie ook ACCESS Baseline Studies p. 47.

¹⁵⁹ Uit gesprekken tijdens de Online workshops voor maatschappelijk werkers en reclasseringsambtenaren. Gehouden op 28 april en 5 mei 2025.

¹⁶⁰ Večerka, K., Hulmáková, J., Štěchová, M., 2019. *Juveniles in the Process of Disrupted Socialisation*. Prague: Institute for Criminology and Social Prevention, <https://www.iksp.cz/storage/169/458-Mladistvi-v-procesu-poruchove-socializace.pdf>, p. 58. Met betrekking tot kinderen onder de leeftijd voor strafrechtelijke aansprakelijkheid wordt het lage gebruik van hersteltechnieken genoemd door Hulmáková, J. et al., 2024. *Children under Fifteen in the Juvenile Justice System* Prague: Institute for Criminology and Social Prevention, <https://www.iksp.cz/deti-mladsi-patnacti-let-v-systemu-soudnictvi-ve-vecech-mladeze>, p. 33. Dit onderzoek wijst er tegelijkertijd op dat bijvoorbeeld de implementatie van familiegroepsconferenties een unieke praktijk is in enkele centra van de Reclasserings- en Bemiddelingsdienst.. – Ibid., p. 55–56. Zie ook ACCESS Baseline studies, p. 31.

¹⁶¹ Artikel 7 van Richtlijn (EU) 2016/800 gebiedt lidstaten ervoor te moeten zorgen dat voor elk kind dat verdacht of beschuldigd is in een strafzaak, een individuele beoordeling wordt uitgevoerd, waarbij rekening wordt gehouden met zijn of haar persoonlijkheid, rijpheid, economische, sociale en familiale achtergrond, en eventuele specifieke kwetsbaarheden, teneinde passende maatregelen en procedurele waarborgen vast te stellen. Zie ook: ICJ. 2021. *Recommendations on the Main Principles Governing the Individual Assessment of Children in Conflict with the Law*. <https://www.icj.org/wp-content/uploads/2021/12/ENGL-Recommendations-Individual-assessment.pdf>

¹⁶² ACCESS Baseline studies, p. 20; De Bondt, W., Vercruysse, L., 2021. *Procedural Safeguards for Children Who Are Suspects or Accused Persons in Criminal Proceedings: Belgium*. Social Fieldwork Research (FRANET), https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/be_ccp-country_report.pdf, pp. 53-55.

¹⁶³ Dutch Government, 2019. *Policy Framework for Restorative Justice Facilities during Criminal Proceedings* (Beleidskader herstelrechtvoorzieningen gedurende het strafproces), Parliamentary Papers II 2018/19, 43775 VI, no. 115.

¹⁶⁴ ACCESS Baseline studies, p. 66.

¹⁶⁵ *Ibid*, p. 66.

houdt niet alleen de ongelijkheid in stand, maar draagt ook bij aan de oververtegenwoordiging van kwetsbare kinderen in detentieomgeving.

De facto (feitelijke) vrijheidsberoving buiten strafrechtelijke procedures

In meerdere van de onderzochte landen kunnen kinderen die verdacht of beschuldigd worden van strafbare feiten, via niet-strafrechtelijke wegen worden geleid – waaronder familierechtelijke maatregelen, beschermingsmaatregelen en plaatsing in onderwijsinstellingen of instellingen – wat resulteert in feitelijke vrijheidsberoving zonder de procedurele waarborgen die een strafrechtelijke procedure zou bieden.

Een terugkerende zorg in verschillende landen is dat kinderen die met de wet in conflict zijn, naar instellingen kunnen worden gestuurd die formeel als onderwijs- of correctie-instellingen worden bestempeld, waar hun verblijf vaak neerkomt op feitelijke vrijheidsberoving.¹⁶⁶ Dergelijke plaatsingen omvatten doorgaans vergelijkbare niveaus van bewegingsbeperkingen, toezicht en isolatie van familie en maatschappij, opgelegd onder het mom van familierechtelijke en beschermingsmaatregelen.¹⁶⁷

Een van de belangrijkste factoren die hieraan bijdragen, is de overlap tussen de kaders van het familierecht en het strafrecht, zoals waargenomen in landen als *Tsjechië* en *Slowakije*. De kern van het probleem ligt in het gebruik van familierechtelijke maatregelen als quasi-strafrechtelijke instrumenten, waardoor de procedurele waarborgen die anders onder het strafrecht zouden gelden, worden omzeild en de rechten van kinderen op een eerlijk proces worden ondermijnd.¹⁶⁸ Dit geldt met name voor kinderen die de strafrechtelijke leeftijd nog niet hebben bereikt (zie hoofdstuk III, paragraaf 2).

In *Tsjechië* en *Slowakije* worden kinderen bijvoorbeeld vaak in gesloten of semi-gesloten onderwijsinstellingen geplaatst op grond van familierechtelijke maatregelen, waarbij vaak voorrang wordt gegeven boven alternatieven buiten detentie of in de gemeenschap.¹⁶⁹ In *Tsjechië* wordt een vermoedelijke of vermeende overtreding van het strafrecht door een kind vaak tegelijkertijd gezien als een gedragsprobleem en aangepakt via familierechtelijke maatregelen die leiden tot plaatsing in een instelling.¹⁷⁰ Deze plaatsingen kunnen plaatsvinden in dezelfde soorten instellingen als die voor kinderen die met de wet in conflict zijn,¹⁷¹ waaronder gesloten residentiële onderwijsinstellingen met strikte regimes en rigide schema's.¹⁷² Deze plaatsingen treffen onevenredig vaak structureel achtergestelde kinderen, kinderen die te maken hebben met armoede, sociale uitsluiting of psychosociale beperkingen,¹⁷³ terwijl kinderen uit stabielere gezinnen vaker baat hebben bij alternatieven

¹⁶⁶ *Ibid*, pp. 7,10.

¹⁶⁷ Welzijnssancties zijn: "wettelijke dwangmaatregelen die tegen een individu worden toegepast, niet met het doel hem te straffen, maar met het doel zijn afwijkingen te corrigeren". David Garland, "The Birth of the Welfare Sanction", in *British Journal of Law and Society*, Volume 8(1), 1981, pp. 29-45, 40. "Typische voorbeelden van welzijnssancties zijn de plaatsing van een kind in verschillende soorten instellingen anders dan de gevangenis (onderwijs-, zorg- of gezondheidszorginstellingen), waar het verblijf niet als straf wordt gezien, maar als bescherming, hetzij van het kind, hetzij van de samenleving." Anna Sležková, "Making assessment truly individual: the importance of the philosophical concept of objectification of man for the interpretation of the right of children in conflict with the law to individual assessment".in *EJLS*, Volume 16(2), 2025, pp. 27-76, fn. 80.

¹⁶⁸ ACCESS Baseline studies, pp. 6-7.

¹⁶⁹ *Ibid*, p. 10.

¹⁷⁰ *Ibid*, pp. 35-36.

¹⁷¹ *Ibid*, p. 36.

¹⁷² *Ibid*, p. 30.

¹⁷³ Dit weerspiegelt een tendens om onrechtmatig gedrag van kinderen te interpreteren als voortkomend uit tekortkomingen in hun sociale omgeving, met name wanneer ze worden gezien als afkomstig uit 'dysfunctionele' gezinnen, wat zelfs de wettelijke voorwaarde is voor het opleggen van dergelijke maatregelen. In de praktijk worden kinderen die al te maken hebben met structurele achterstanden, zoals armoede, sociale uitsluiting, discriminatie (waaronder veel Roma-kinderen) of leerproblemen, vaker beschouwd als buiten de controle van hun ouders. Dergelijke factoren worden vaak gezien als de doorslaggevende reden voor uithuisplaatsing en plaatsing in een

in de gemeenschap.¹⁷⁴

In *Slowakije* kunnen kinderen ook in heropvoedingscentra worden geplaatst via civielrechtelijke mechanismen, zoals voorlopige maatregelen,¹⁷⁵ onderwijsmaatregelen¹⁷⁶ of institutionele zorg,¹⁷⁷ soms louter op basis van een vermoeden in plaats van bewezen strafbaar gedrag.¹⁷⁸ Hoewel de wet voorziet in een herziening van plaatsingsbeslissingen om de zes maanden,¹⁷⁹ maar deze herzieningen zijn vaak oppervlakkig.¹⁸⁰ In de praktijk kunnen kinderen, eenmaal geplaatst, in deze instellingen blijven tot ze volwassen zijn of de leeftijd van 19 jaar bereiken,¹⁸¹ wat in sommige gevallen zelfs langer is dan de maximale gevangenisstraf die is toegestaan voor het onderliggende delict dat in eerste instantie tot hun plaatsing heeft geleid.¹⁸² De situatie in *Tsjechië* is grotendeels vergelijkbaar: hoewel de instellingen worden aangeduid als "kinderhuizen met scholen" of "gesloten onderwijsinstellingen", vervullen ze een gelijkwaardige functie en roepen ze vergelijkbare zorgen op met betrekking tot langdurige en onvoldoende herziene vrijheidsberoving.

Het gebruik van vrijheidsberoving in *Tsjechië* geeft aanleiding tot bijzondere zorgen met betrekking tot kinderen die worden onderworpen aan zogenaamde beschermende maatregelen, waaronder 'beschermende behandeling',¹⁸³ die plaatsing in psychiatrische ziekenhuizen kan inhouden. Deze maatregelen zijn met name zorgwekkend voor kinderen met een verstandelijke en/of psychosociale beperking. Dergelijke plaatsingen kunnen niet alleen worden bevolen voor ernstige misdrijven, maar ook voor kleine vergrijpen zoals diefstal, vandalisme of vandalisme.¹⁸⁴

Hoewel de wet in *Tsjechië* de duur van de gevangenisstraf voor minderjarigen beperkt,¹⁸⁵ over het algemeen tot de helft van de straf die een rechter aan volwassenen zou kunnen opleggen, en niet meer dan vijf jaar, of tien jaar in uitzonderlijke gevallen, ontbreken bij 'beschermende behandelingsmaatregelen' vaak duidelijke wettelijke termijnen.¹⁸⁶ Dergelijke onbepaalde of open maatregelen, of maatregelen zonder een duidelijk omschreven maximale

instelling. ACCESS Baseline studies, pp. 35-36.

¹⁷⁴ Uit gesprekken tijdens de Online workshop voor rechters. Gehouden op 14 en 25 mei 2025.

¹⁷⁵ Act No. 161/2015 Coll., the Code of Non-Dispute Procedure, Sectie 367.

¹⁷⁶ Act No. 36/2005 Coll., on Family, Sectie 37 (3).

¹⁷⁷ Act No. 36/2005 Coll., on Family, Sectie 54.

¹⁷⁸ ACCESS Baseline studies, p. 67.

¹⁷⁹ Daarbij komt nog dat deze verplichting om de geschiktheid van de duur van de plaatsing van een kind regelmatig te evalueren, expliciet is geregeld in de Slowaakse wetgeving met betrekking tot familierechtelijke maatregelen, maar niet met betrekking tot de strafrechtelijke maatregel van beschermende opvoeding.

¹⁸⁰ Het rapport stelt dat de rechtbanken de rapporten van de kinderbescherming en de sociale dienst, waarin wordt gesteld dat de heropvoeding moet worden voortgezet, of de rapporten van het heropvoedingscentrum zelf, kritiekloos overnemen. Openbaar Ministerie van de Slowaakse Republiek, 2024. *Beoordeling van de rechtsstaat in heropvoedingscentra*. Het rapport is in het Slowaaks beschikbaar op:

<https://www.genpro.gov.sk/informacie/spravy/detail/generalna-prokuratura-sr-porusovanipravdeti-v-reedukacnych-centrach-zvolava-generalny-prokurator-sr-multilateralne-pracovne-stretnutie/>, p. 7.

¹⁸¹ Een verlenging tot 19 jaar is mogelijk in het kader van een beschermende opvoeding conform het Wetboek van Strafrecht, Sectie 103 (2).

¹⁸² ACCESS Baseline studies, p. 68.

¹⁸³ Sectie 99 uit het Wetboek van Strafrecht; "Beschermende behandeling wordt door de rechter opgelegd als ambulante maatregel, of wordt uitgevoerd als klinische maatregel in een zorginstelling. Het kan ook in de gevangenis worden uitgevoerd als de rechter dit in combinatie met een gevangenisstraf heeft opgelegd." CPT. 2025. *Report to the Czech Government on the visit to Czechia carried out by the European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT) from 16 to 26 April 2024*, CPT/Inf (2025) 1, fn. 43.

¹⁸⁴ Office of the Public Defender of Rights, 2024. *Vulnerable Groups of People in Protective Treatment*. Brno: Office of the Public Defender of Rights, https://www.ochrance.cz/uploads-import/ESO/10-2023-NZ_ochranna_lecba_vyzkumna_zprava.pdf, p. 7. Zie ook ACCESS Baseline studies, p. 41.

¹⁸⁵ "Met 'minderjarige' wordt een persoon bedoeld die de leeftijd van 15 jaar heeft bereikt op het moment dat hij of zij een strafbaar feit pleegt (in het geval van minderjarigen aangeduid als een 'overtreding' [provinění]), maar nog geen 18 jaar oud is.". European Justice. 2024. *Rights of minors in court proceedings: Czechia*. https://e-justice.europa.eu/topics/your-rights/rights-minors-court-proceedings/cz_en.

¹⁸⁶ Uit gesprekken tijdens de online workshop voor rechters. Gehouden op 14 en 21 Mei 2025.

duur, zijn onverenigbaar met het recht op vrijheid en met de eis dat detentie slechts voor de kortst mogelijke periode mag worden opgelegd.¹⁸⁷

Verder wordt de educatieve, fysieke en psychologische ontwikkeling van kinderen die van hun vrijheid zijn beroofd, hetzij door strafrechtelijke maatregelen, hetzij door plaatsingen die zijn bevolen in het kader van familie- of beschermingsregelingen, vaak onvoldoende ondersteund. In *Slowakije* zijn ernstige zorgen geuit over de naleving van wettelijke normen en de algemene omstandigheden in heropvoedingscentra, die als inhumain worden beschreven en waar meldingen zijn van seksueel misbruik van kinderen.¹⁸⁸ In *Tsjechië* ontstaan soortgelijke zorgen in gevallen waarin kinderen die met de wet in conflict zijn, in psychiatrische ziekenhuizen worden geplaatst voor "beschermende behandeling". In dergelijke omgevingen is toegang tot onderwijs vaak niet gegarandeerd,¹⁸⁹ en kunnen kinderen onnodig geïsoleerd raken, met beperkt contact met leeftijdsgenoten.¹⁹⁰

In *Bulgarije* kunnen kinderen onder de leeftijd van strafrechtelijke aansprakelijkheid (jonger dan 14 jaar) niet strafrechtelijk worden vervolgd of gestraft. Niettemin kunnen dergelijke kinderen, wanneer zij ervan worden verdacht handelingen te hebben verricht die een strafbaar feit zouden vormen als ze door een oudere persoon zouden worden gepleegd, toch worden onderworpen aan procedures die lijken op strafrechtelijke procedures. Deze procedures worden uitgevoerd op grond van de Wet ter bestrijding van jeugddelinquentie, in plaats van het Wetboek van Strafrecht, en kunnen ertoe leiden dat een rechter de plaatsing van het kind in een sociaal-educatieve of correctionele kostschool gelast.¹⁹¹ De kinderen en hun wettelijke voogden hebben niet de mogelijkheid om een verzoek bij de rechter in te dienen tot herziening van hun plaatsing in die scholen waar zij van hun vrijheid worden beroofd. Deze praktijk lijkt onverenigbaar met de habeas corpus-garanties onder artikel 9.4 van het IVBPR en artikel 5.4 van het EVRM, alsmede artikel 37(d) van het Kinderrechtenverdrag.

3.3. Goede voorbeelden

Sommige landen hebben belangrijke stappen gezet om hun nationale praktijk in overeenstemming te brengen met internationale waarborgen en de schadelijke gevolgen van vrijheidsberoving voor kinderen te verminderen. Verschillende rechtsgebieden hebben gestructureerde benaderingen ontwikkeld om ervoor te zorgen dat vrijheidsberoving alleen als laatste redmiddel wordt toegepast.

Alternatieven voor detentie

- In *België* is vastgelegd in de nationale wetgeving dat detentie in het kader van strafprocedures tegen kinderen alleen als laatste redmiddel mag worden toegepast

¹⁸⁷ Kinderrechtenverdrag, artikel 37(b).

¹⁸⁸ General Prosecutor's Office of the Slovak Republic, 2024. *Assessment of the State of Legality in Re-education Centres*, <https://www.genpro.gov.sk/informacie/spravy/detail/generalna-prokuratura-sr-pre-zistenia-o-zavaznom-poruvani-prav-deti-v-reedukacnych-centrach-zvolava-generalny-prokurator-sr-multilateralne-pracovne-stretnutie/>. Zie ook ACCESS Baseline Studies p. 68.

¹⁸⁹ Office of the Public Defender of Rights, 2019. *Protective Treatment, Coercive Measures and Other Issues: Report from Systematic Visits*, p. 30. Zie ook ACCESS Baseline page 40.

¹⁹⁰ Páv, M., Švarc, J., 2018. *Current State and Recommendations for the Further Development of the Network of Protective Treatment*. Prague: Ministry of Health, 2018, https://www.reformapsychiatrie.cz/sites/default/files/2023-02/KA1_St%C3%A1vaj%C3%ADc%C3%AD%20stav%20a%20doporu%C4%8Den%C3%AD%20k%20dal%C5%A1%C3%ADmu%20rozvoji%20s%C3%ADt%C4%9B%20ochrann%C3%A9ho%20l%C3%A9%C4%8Den%C3%AD%20anal%C3%BDza.pdf, pp. 28–29. ACCESS Baseline studies, p. 41.

¹⁹¹ Uit gesprekken tijdens de online workshop voor rechters. Gehouden op 14 en 21 Mei 2025; Zie ook ACCESS Baseline studies, p. 27.

voor de kortst mogelijke duur,¹⁹² en dat vrijheidsberoving moet worden voorafgegaan door systematische overweging van alternatieve maatregelen, waaronder herstelgerichte, educatieve of toezichthoudende maatregelen (zoals professionele ondersteuning, voorwaardelijk verblijf binnen het gezin of plaatsing in niet-beschermende residentiële instellingen).¹⁹³

- In *Nederland* kunnen kinderen in het kader van strafprocedures onder specifieke voorwaarden uit voorlopige hechtenis worden vrijgelaten. Deze voorwaarden kunnen onder meer deelname aan behandeling en begeleiding, meldplicht, beperkingen zoals een contact- of alcohol/drugsverbod, en de verplichting om naar school te gaan of een gestructureerde dagelijkse routine aan te houden omvatten.¹⁹⁴
- In *Bulgarije* passen de autoriteiten waar mogelijk alternatieve maatregelen toe in plaats van detentie. Dit kan onder meer toezicht door ouders of voogden omvatten, toezicht door de schoolleiding, toezicht door personeel van de jeugdgevangenis waar de minderjarige is geplaatst, of toezicht door een inspecteur van de Pedagogische Ondersteuningsdienst voor Kinderen of een lid van de lokale Commissie ter Bestrijding van Jeugddelinquentie.¹⁹⁵
- In *Tsjechië* heeft de Reclasserings- en Bemiddelingsdienst het gebruik van familiegroepconferenties getest en gepromoot. Deze conferenties brengen het kind, het gezin en andere betrokkenen samen om constructieve oplossingen te bespreken en te vinden die zijn afgestemd op de behoeften van het kind.¹⁹⁶ Hoewel ze niet formeel gereguleerd zijn en soms goedkeuring van de officier van justitie vereisen, kunnen de uitkomsten ervan van invloed zijn op beslissingen van de rechter of officier van justitie, inclusief over alternatieven voor detentie.

Kindvriendelijke detentieomstandigheden

- Zelfs wanneer vrijheidsberoving noodzakelijk wordt, hebben bepaalde landen zinvolle stappen ondernomen om de schade ervan te beperken en de praktijk in overeenstemming te brengen met de kinderrechten. In *Nederland* kunnen kinderen die anders in voorlopige hechtenis zouden worden geplaatst, in plaats daarvan thuis blijven, bij een pleeggezin, of worden geplaatst in de Kleinschalige Voorzieningen Justitiële Jeugd (KVJJ).¹⁹⁷ Deze kleinschalige voorzieningen, waarvan er momenteel

¹⁹² Regelgeving van kracht op het niveau van gemeenschappen en regio's:

- Vlaanderen: Artikel 20 §2 van het Besluit inzake jeugddelinquentie bepaalt dat herstelgerichte interventies prioriteit hebben. Vrijheidsberoving wordt alleen in uitzonderlijke omstandigheden overwogen.

- Brussel: De Brusselse Verordening geeft prioriteit aan ondersteuning en bescherming binnen de leefomgeving van de jongere. Verwijdering uit deze omgeving is uitzonderlijk en moet gepaard gaan met respect voor de familierelaties en een regelmatige beoordeling van de mogelijkheid tot terugkeer naar de ouders. Gesloten instellingen zijn een laatste redmiddel en alleen als het gedrag van de jongere een gevaar vormt, of als er een risico bestaat op recidive, vluchtgedrag of belemmering van de rechtsgang.

- Wallonië: Het Waalse Besluit benadrukt preventie als hoogste prioriteit (Artikel 1). Vrijheidsberoving is uitgesloten, behalve in zeer specifieke gevallen waarin aan strikte voorwaarden wordt voldaan (Artikel 63). Dit kader weerspiegelt ook het principe van ultieme uitweg voor beperkende maatregelen. Hoofdstuk 5 van dit decreet beschrijft de verschillende maatregelen die een jeugdrechter kan nemen ten aanzien van een jongere die verdacht wordt van of een strafbaar feit heeft gepleegd.

¹⁹³ Defence for Children International Belgium, 2015. *A practical guide for lawyers representing children in conflict with the law*. https://lchild.eu/wp-content/uploads/2016/05/Guide_Avocats_FR-web.pdf, p. 54, 97-98. Zie ook ACCESS Baseline studies, p. 21.

¹⁹⁴ Nederlands Wetboek van Strafvordering, artikel 493(1) (artikel 493 lid 1 Sv); Decree on the Implementation of Criminal Law Decisions (Besluit tenuitvoerlegging strafrechtelijke beslissingen), artikel 2.6. Zie ook ACCESS Baseline studies, p. 45.

¹⁹⁵ ACCESS Baseline studies, p. 26.

¹⁹⁶ Uit gesprekken tijdens de online workshop voor rechters. Gehouden op 14 en 21 Mei 2025.

¹⁹⁷ Nederlands Wetboek van Strafvordering, Artikel 493(3) (Artikel 493 lid 3 Sv). Zie ook ACCESS Baseline studies, p. 45.

slechts vijf in het hele land zijn, bevinden zich doorgaans dicht bij de woning van het kind en zijn ontworpen om voortgezet onderwijs en behoud van privé- en gezinsleven mogelijk te maken.¹⁹⁸

- Een belangrijke waarborg is de strikte scheiding van kinderen en volwassenen in detentie om hun veiligheid en welzijn te beschermen. In *Tsjechië* moeten kinderen gescheiden worden gehouden van volwassenen in hechtenis, zowel in voorarrest als na veroordeling, zelfs na hun achttiende verjaardag wanneer dit gerechtvaardigd is door hun omstandigheden en het belang van alle betrokken minderjarigen.¹⁹⁹
- In *België* wordt in alle fasen van het proces een strikte scheiding tussen kinderen en volwassenen gehandhaafd; zelfs wanneer de zaak van een kind wordt doorverwezen naar een volwassenenrechtbank, blijft het kind tot zijn achttiende in een speciale jeugdinrichting, waarna het kan worden overgeplaatst naar het volwassenensysteem.²⁰⁰

Naast de scheiding van volwassenen hebben verschillende rechtsgebieden extra stappen ondernomen om **de ontwikkeling en het welzijn van gedetineerde kinderen te ondersteunen**. De volgende praktijkvoorbeelden illustreren hoe adequate omstandigheden en ondersteuning binnen detentiecentra te waarborgen, hoewel ze niet impliceren dat detentie ooit de voorkeur verdient wanneer er alternatieven buiten detentie of in de gemeenschap beschikbaar zijn.

- In *België* worden kinderen die van hun vrijheid zijn beroofd binnen het strafrechtelijk systeem geplaatst in openbare jeugdinstellingen (IPPJ), waar ze betere toegang hebben tot onderwijs, gezondheidszorg, voortdurend contact met hun familie en godsdienstvrijheid.²⁰¹
- In *Polen* zijn jeugdgevangenissen uitgerust met recreatieruimtes, bibliotheken en audiovisuele apparatuur, en is het personeel getraind om de psychologische behoeften van gedetineerde kinderen te begrijpen.²⁰²

Toeziets- en verantwoordingsmechanismen spelen een cruciale rol bij de bescherming van gedetineerde kinderen.

- In *Slowakije* hebben recente wetswijzigingen de Ombudsman de bevoegdheid gegeven om gevangenissen en andere plaatsen waar kinderen van hun vrijheid kunnen worden beroofd te controleren, waardoor een humane behandeling en transparantie in de

¹⁹⁸ ACCESS Baseline studies, p. 46.

¹⁹⁹ Act No. 293/1993 Coll., on pretrial detention, Sectie 26 (1); Act No. 218/2003 Coll., the Juvenile Justice Act, Sectie 79(1). Zie ook ACCESS Baseline studies, p. 28.

²⁰⁰ De Bondt, W., Vercruysse, L., 2021. *Procedural Safeguards for Children Who Are Suspects or Accused Persons in Criminal Proceedings: Belgium*. Social Fieldwork Research (FRANET), https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/be_ccp-country_report.pdf, p. 63. Defence for Children International Belgium, 2018. *My Lawyer, My Rights - Enhancing children's rights in criminal proceedings in the EU - The role of the minor's lawyer in protective and criminal proceedings in Belgium*. National Report Belgium, <https://lachild.eu/wp-content/uploads/2016/05/RAPPORT-MLMR-COMPLET.pdf>, p. 55. Zie ook ACCESS Baseline studies, p. 21.

²⁰¹ Defence for Children International Belgium, 2015. *A practical guide for lawyers representing children in conflict with the law*. https://lachild.eu/wp-content/uploads/2016/05/Guide_Avocats_FR-web.pdf, pp. 55, 97-98. De Schutter, O., Ringelheim, J., Dhetz, N., Van Keirsbilck, B. (eds.), 2015. *Education of Children Deprived of Liberty: They Also Have a Right to Education Behind Bars*. Educational Tool No. 5. https://www.brudoc.be/opac_css/doc_num.php?explnum_id=1434. Zie ook ACCESS Baseline studies, p. 21.

²⁰² Regeling van de minister van Binnenlandse Zaken van 4 juni 2012 betreffende ruimten bestemd voor personen die zijn aangehouden of voor een alcoholcontrole zijn binnengebracht, overgangsruidten, tijdelijke overgangsruidten en jeugdgevangenissen van de politie, de regels voor het verblijf in deze ruimten en de procedure voor het omgaan met video-opnamen uit deze ruimten, vertrekken en cellen (consolidated text, Journal of Laws, 2023, item 2672, as amended). Zie ook ACCESS Baseline studies, p. 56.

praktijk worden gewaarborgd.²⁰³

Expungement of Criminal Records

Het minimaliseren van de schade op lange termijn voor kinderen die met de wet in conflict komen, wordt sterk benadrukt in internationale kinderrechtennormen. Dit gaat verder dan het voorkomen van detentie en formele strafrechtelijke procedures voor kinderen en omvat ook een zorgvuldig beheer van hun strafblad na contact met het rechtssysteem.

Het Kinderrechtencomité beveelt staten aan om " *regels in te voeren die het mogelijk maken om het strafblad van kinderen bij het bereiken van de leeftijd van 18 jaar automatisch of, in uitzonderlijke gevallen, na onafhankelijk onderzoek te verwijderen*".²⁰⁴ Ook de Raad van Europa benadrukt dat, ter ondersteuning van de re-integratie, het strafblad van kinderen vertrouwelijk moet worden behandeld en niet openbaar mag worden gemaakt buiten het rechtssysteem zodra zij volwassen zijn.²⁰⁵ Openbaarmaking mag alleen worden toegestaan in uitzonderlijke omstandigheden, zoals ernstige misdrijven, zorgen over de openbare veiligheid of situaties die te maken hebben met werk met kinderen.²⁰⁶ Het is van belang dat buitengerechtelijke afdoening nooit mag leiden tot een strafblad. Hoewel vertrouwelijke gegevens over buitengerechtelijke afdoening kunnen worden bewaard voor administratieve, controle- en onderzoeksdoeleinden, benadrukt het Kinderrechtencomité dat deze niet worden beschouwd als strafrechtelijke veroordelingen of leiden ze niet tot een strafblad.²⁰⁷ Het recht op privacy houdt ook in dat de gerechtelijke dossiers en documenten van kinderen strikt vertrouwelijk dienen te worden bewaard en gesloten voor derden, behalve voor degenen die rechtstreeks betrokken zijn bij het onderzoek, de berechting van en de uitspraak in de zaak.²⁰⁸

Hoewel de meeste van de zes onderzochte landen systemen hebben om strafbladen van kinderen na een bepaalde periode te verwijderen, blijven er uitdagingen bestaan op het gebied van consistentie en transparantie. In sommige rechtsgebieden kunnen gegevens nog steeds opduiken bij sollicitaties, soms beperkt tot gevoelige functies, maar in andere gevallen breder toegankelijk.

Sommige landen hebben goede voorbeelden op dit gebied ontwikkeld: in *België* en *Nederland* leidt een alternatieve afhandeling van strafzaken doorgaans niet tot een strafblad, en detentie in *Poolse* jeugdgevangenissen resulteert evenmin in een strafblad. In *België* kunnen kinderen na hun achttiende verjaardag een verzoek indienen bij een rechter om hun strafblad te laten verwijderen, mits er vijf jaar zijn verstreken sinds de veroordeling of straf die tot het strafblad heeft geleid. *Bulgarije* beschouwt rehabilitatie als een recht: wanneer een kind zijn straf uitzit en twee jaar lang geen strafbare feiten pleegt, wordt het strafblad automatisch verwijderd. In *Nederland* kunnen kinderen die van lichte vergrijpen worden beschuldigd, worden omgeleid van het strafrechtelijk systeem en, als het kind geen nieuwe vergrijpen begaat, worden die lichte vergrijpen van het strafblad verwijderd. Daarentegen kan justitiële documentatie over zeer ernstige misdrijven en zedenmisdrijven onbeperkt bewaard worden.

²⁰³ Act 110/2023 Coll. Amending Act No. 564/2001 on the Public Defender of Rights, as amended, and amending certain other acts. Zie ook <https://www.ohchr.org/en/treaty-bodies/spt/information-national-preventive-mechanisms>; Act No. 176/2015 Coll., on the Commissioner for Children and the Commissioner for Persons with Disabilities, Sectie 4(1)(b)(2) in connection with Sectie 4(2)(h)).

²⁰⁴ Kinderrechtencomité, GC No 24, para. 71. <https://www.kinderrechten.nl/nieuwe-general-comment-vn-kinderrechtencomite-kinderrechten-in-het-jeugdstrafrechtssysteem/>

²⁰⁵ Richtsnoeren voor kindvriendelijke justitie, 2010. IV, Sectie 2 para. 83.

²⁰⁶ *Ibid*, IV, Sectie 2 para. 83.

²⁰⁷ Kinderrechtencomité, GC No 24, para. 18 (f).

²⁰⁸ Kinderrechtencomité, GC No 24, para. 67.

III. Veelvoorkomende uitdagingen voor de uitoefening van de rechten van kinderen

1. Discriminerende praktijken die de uitoefening van procesrechten beïnvloeden

1.1. Internationale en Europese rechtsnormen

Het **non-discriminatie beginsel** is vastgelegd in diverse fundamentele internationale en regionale mensenrechteninstrumenten en vormt de hoeksteen van een eerlijke en gelijke behandeling in alle juridische procedures, ook die waarbij kinderen betrokken zijn. Het IVBPR vereist dat staten de rechten van alle individuen garanderen zonder onderscheid op grond van ras, geslacht, taal, religie of andere status,²⁰⁹ en zo gelijkheid voor de wet en gelijke bescherming door de wet tegen discriminatie waarborgen.²¹⁰ Op regionaal niveau bieden instrumenten zoals het EU-Handvest een bredere reeks verboden gronden: *“Iedere discriminatie, met name op grond van geslacht, ras, kleur, etnische of sociale afkomst, genetische kenmerken, taal, godsdienst of overtuiging, politieke of andere denkbeelden, het behoren tot een nationale minderheid, vermogen, geboorte, een handicap, leeftijd of seksuele gerichtheid, is verboden.”*²¹¹

Het Kinderrechtenverdrag vereist dat staten die partij zijn bij het verdrag ervoor zorgen dat alle kinderen hun rechten onder het verdrag *“zonder discriminatie van welke aard ook”* kunnen genieten en dat zij *“alle passende maatregelen”* nemen om hen tegen dergelijke discriminatie te beschermen.²¹² Daarnaast verplicht het Kinderrechtenverdrag staten om elk kind dat van een misdrijf wordt beschuldigd *“op een wijze van behandeling die geen afbreuk doet aan het gevoel van waardigheid en eigenwaarde van het kind”*.²¹³ Het Verdrag inzake de rechten van personen met een handicap (VAPH) onderstreept het belang van redelijke aanpassingen om gelijkheid te bevorderen en discriminatie uit te bannen, en verduidelijkt dat maatregelen die nodig zijn om feitelijke gelijkheid te bereiken, niet als discriminerend mogen worden beschouwd.²¹⁴

Op eenzelfde wijze vereist de Raad van Europa dat de rechten van kinderen worden beschermd *“zonder discriminatie op welke grond dan ook”*, met inbegrip van, maar niet beperkt tot, geslacht, etnische afkomst, sociaaleconomische achtergrond, handicap, migratiestatus of lidmaatschap van een minderheidsgroep.²¹⁵ EU-richtlijn 2016/800 versterkt deze verplichting door de lidstaten te verplichten ervoor te zorgen dat kinderen *“altijd worden behandeld op een wijze die hun waardigheid beschermt”*.²¹⁶

Systemische discriminatie is echter vaak een probleem met betrekking tot kinderen die worden verdacht van het in conflict zijn met de wet. Het is vaak alomtegenwoordig en diep

²⁰⁹ IVBPR, artikel 2.

²¹⁰ IVBPR, artikel 26.

²¹¹ European Union, [Charter of Fundamental Rights of the European Union](#), OJ C 326/391, 26 Oktober 2011, artikel 21(1).

²¹² Kinderrechtenverdrag, artikel 2(1).

²¹³ Kinderrechtenverdrag, artikel 40(1).

²¹⁴ Verenigde Naties [Convention on the Rights of Persons with Disabilities \(CRPD\)](#), aangenomen 12 december 2006, Eén-en-zestigste sessie van de Algemene Vergadering via resolutie A/RES/61/106, artikel 5.

²¹⁵ Richtsnoeren voor kindvriendelijke justitie, 2010. IV, Sectie D para. 1.

²¹⁶ EU Richtlijn 2016/ 800, artikel 13(2).

verankerd in sociale structuren, wetten en institutionele praktijken, waardoor bepaalde groepen blijvend worden benadeeld en andere worden bevoordeeld.²¹⁷ Het Kinderrechtenverdrag benadrukt dat het recht op non-discriminatie onder het Verdrag niet alleen het verbod op ongelijke behandeling vereist, maar ook proactieve maatregelen om ervoor te zorgen dat alle kinderen in de praktijk van hun rechten kunnen genieten.²¹⁸ Dit houdt in dat er positieve stappen moeten worden gezet om substantiële ongelijkheden aan te pakken en de structurele en culturele omstandigheden te hervormen die uitsluiting in stand houden.²¹⁹

De Raad van Europa erkent dat in bepaalde gevallen **positieve maatregelen nodig kunnen zijn** om echte gelijkheid te waarborgen. De Raad dringt er bij staten op aan om op maat gemaakte bescherming en ondersteuning te bieden aan bijzonder kwetsbare kinderen, waaronder migranten, niet-begeleide minderjarigen, kinderen met een handicap, Roma-kinderen en kinderen die in instellingen of op straat leven.²²⁰

Ten slotte vereist het voorkomen van discriminatie ook **cultureel-sensitieve, multidisciplinaire training** voor alle professionals die betrokken zijn bij de jeugdrechtspraak. Het Kinderrechtencomité benadrukt de noodzaak van een opleiding die gebaseerd is op kennis van de ontwikkeling van kinderen, de oorzaken van jeugddelinquentie, de specifieke kwetsbaarheden van gemarginaliseerde groepen en het gebruik van alternatieven voor detentie.²²¹

1.2. Rechtenschendingen en lacunes in de implementatie

Ondanks duidelijke wettelijke normen worden kinderen die met de wet in conflict komen in de zes onderzochte EU-landen nog steeds gediscrimineerd in strafzaken. Deze ongelijkheden vloeien voort uit meerdere, onderling samenhangende factoren, waaronder taal- en communicatiebarrières, ontoereikende opleiding van professionals, gebrekkige individuele beoordelingen, zoals onvoldoende evaluatie van de leeftijd, rijpheid, geestelijke gezondheid, kwetsbaarheid en sociale achtergrond van het kind, en systemische vooroordelen met betrekking tot sociaaleconomische status, handicap en minderheidsachtergrond.

Een belangrijke barrière is het gebrek aan effectieve communicatie die aansluit op de taalkundige, culturele of cognitieve behoeften van kinderen. In *Slowakije* ontvangen kinderen wier moedertaal Romani of Hongaars is, vaak procedurele informatie die niet is aangepast aan hun taal of achtergrond.²²² In *België* zijn tolken niet altijd beschikbaar voor kinderen die geen van de nationale talen spreken, en de tolken die wel beschikbaar zijn, missen mogelijk training in kindvriendelijke communicatie.²²³ In *Tsjechië* worden de behoeften van kinderen met een verstandelijke of psychosociale beperking vaak over het hoofd gezien — professionals in de strafrechtsketen communiceren doorgaans alleen met deze kinderen bij het afnemen van getuigenverklaringen, waardoor hun deelname wordt beperkt tot verhoor in plaats van

²¹⁷ Committee on Economic, Social and Cultural Rights, [General Comment No. 20 on non-discrimination in economic, social and cultural rights](#), E/C.12/GC/20 (2 Juli 2009), para. 12.

²¹⁸ Kinderrechtencomité, [General Comment No. 21 \(2017\) on the rights of children in street situations](#), CRC/C/GC/21, 20 Juni 2017, para. 26.

²¹⁹ *Ibid.*

²²⁰ Richtsnoeren voor kindvriendelijke justitie, 2010. IV, Sectie D, para. 2.

²²¹ Kinderrechtencomité, GC No 24, para. 112.

²²² ACCESS Baseline studies, pp. 5, 65.

²²³ De Bondt, W., Vercruysse, L., 2021. Procedural Safeguards for Children Who Are Suspects or Accused Persons in Criminal Proceedings: Belgium. Social Fieldwork Research (FRANET), https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/be_ccp-country_report.pdf, pp. 54-55. Zie ook ACCESS Baseline studies, p. 22.

actieve betrokkenheid bij de procedure.²²⁴

Een belangrijke oorzaak van dergelijke tekortkomingen is het gebrek aan gestructureerde, verplichte training voor professionals die met kinderen in het justitiesysteem werken. Hoewel er wel bepaalde trainingen bestaan, meestal over basiscommunicatie of kinderpsychologie, zijn deze vaak facultatief en afhankelijk van de individuele motivatie van professionals, met weinig institutionele stimulansen om deelname te garanderen. Als gevolg hiervan worden cruciale gebieden zoals rechten van mensen met een beperking, culturele sensitiviteit en non-discriminatie onvoldoende behandeld. In *België* bijvoorbeeld, hoewel rechters en officieren van justitie verplicht zijn een training te volgen via het Instituut voor Rechterlijke Opleiding, ontbreekt het curriculum aan substantiële inhoud over intercultureel bewustzijn en diversiteit.²²⁵ Factoren zoals cultuur, religie, sociaaleconomische onzekerheid en beperkte taalvaardigheid worden vaak onderschat als bronnen van kwetsbaarheid.²²⁶ Daardoor wordt er onvoldoende aandacht besteed aan de behoeften van LGBTQ+-kinderen, kinderen met een beperking en kinderen uit culturele of taalkundige minderheden. Ook in *Polen* omvat de opleiding voor zowel advocaten als rechters geen specifieke cursussen over het werken met kinderen uit gemarginaliseerde groepen.²²⁷

Deze tekortkomingen komen verder tot uiting in de manier waarop individuele beoordelingen worden uitgevoerd.²²⁸ In zowel *Slowakije* als *Tsjechië* worden de economische, sociale en familiale achtergrond van kinderen vaak beschouwd als individuele tekortkomingen in plaats van structurele nadelen.²²⁹ In *Slowakije* zijn beoordelingen nauw gericht op diagnoses van experts, terwijl bredere systemische factoren zoals armoede of sociale uitsluiting worden geherinterpreteerd als individuele risico-indicatoren.²³⁰ Ook in *Tsjechië* worden deze structurele uitdagingen gebruikt om dwangmaatregelen te rechtvaardigen in plaats van te worden behandeld als sociale omstandigheden die ondersteuning vereisen.²³¹ Academische moeilijkheden en schooluitval worden vaak los gezien van belangrijke factoren zoals wooninstabiliteit of discriminatie, wat de beoordelingen verder vertekent.²³² In *België* staat een wettelijke bepaling toe dat de reikwijdte en precisie van beoordelingen worden beperkt "op basis van de omstandigheden van het geval",²³³ wat vaak het recht van kinderen met taal- of culturele barrières op een volledige en zinvolle evaluatie.²³⁴

Discriminatie manifesteert zich ook in de beginfase van strafvervolgingen, met name tijdens

²²⁴ ACCESS Baseline studies, p. 39.

²²⁵ Defence for Children International Belgium, 2018. *My Lawyer, My Rights - Enhancing children's rights in criminal proceedings in the EU* - Le rôle de l'avocat du mineur dans les procédures protectionnelles et pénales en Belgique. Rapport national Belgique. <https://lchild.eu/wp-content/uploads/2016/05/RAPPORT-MLMR-COMPLET.pdf>, p. 55. Zie ook ACCESS Baseline studies, p. 22.

²²⁶ De Bondt, W., Vercruysse, L., 2021. Procedural Safeguards for Children Who Are Suspects or Accused Persons in Criminal Proceedings: Belgium. Social Fieldwork Research (FRANET), https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/be_ccp-country_report.pdf, pp. 54-55. Zie ook ACCESS Baseline studies, pp. 6, 22.

²²⁷ ACCESS Baseline studies, p. 58.

²²⁸ Artikel 7 van Richtlijn (EU) 2016/800 verplicht de lidstaten ervoor te zorgen dat voor elk kind dat verdacht of beschuldigd is in een strafzaak, een individuele beoordeling wordt uitgevoerd, waarbij rekening wordt gehouden met de persoonlijkheid, de volwassenheid, de economische, sociale en familiale achtergrond van het kind, en eventuele specifieke kwetsbaarheden, teneinde passende maatregelen en procedurele waarborgen vast te stellen. Zie ook: ICJ. 2021. *Recommendations on the Main Principles Governing the Individual Assessment of Children in Conflict with the Law*. <https://www.icj.org/wp-content/uploads/2021/12/ENGL-Recommendations-Individual-assessment.pdf>.

²²⁹ ACCESS Baseline studies, p. 7.

²³⁰ *Ibid*, p. 12.

²³¹ *Ibid*, p. 35.

²³² Večerka, K., Hulmáková, J., Štěchová, M., 2019. *Juveniles in the Process of Disrupted Socialisation*. Prague: Institute for Criminology and Social Prevention, <https://www.iksp.cz/storage/169/458-Mladistvi-v-procesu-poruchove-socializace.pdf>, pp. 71-72. Zie ook ACCESS Baseline studies, p. 35.

²³³ Artikel 50 Sectie 2 of the Law of 8 April 1965. Zie ook ACCESS Baseline studies, p. 20.

²³⁴ Defence for Children International Belgium, 2015. *A practical guide for lawyers representing children in conflict with the law*. https://lchild.eu/wp-content/uploads/2016/05/Guide_Avocats_FR-web.pdf, pp. 63-69. Zie ook ACCESS Baseline studies, p. 20.

politiecontact, verdenking, registratie als verdachte en voorarrest, vaak langs sociaaleconomische lijnen. In *Nederland* heeft het politie- en justitiebeleid gericht op zogenaamde 'kwetsbare buurten' geleid tot een onevenredige registratie van kinderen als verdachten en hogere percentages voorarrest onder kinderen uit gezinnen met een laag inkomen, migrantenkinderen en kinderen uit minderheidsgroepen.²³⁵ Meer dan de helft van alle minderjarige verdachten woont in slechts tien procent van deze buurten, en bijna vijftien procent woont in slechts één procent ervan.²³⁶ Beleid zoals de Top600-aanpak in Amsterdam, een gerichte interventie gericht op personen die op basis van politie- en gemeentelijke gegevens als hoogrisico-recidivisten zijn geïdentificeerd,²³⁷ wordt vaak vergeleken met voorspellend politieoptreden. Hoewel bedoeld om recidive te verminderen, hebben evaluaties de effectiviteit ervan in twijfel getrokken en blijven ze bepaalde demografische groepen onevenredig treffen.²³⁸

Vergelijkbare patronen zijn zichtbaar in *Tsjechië*, waar Roma-kinderen vaker uit hun gezin worden geplaatst op verdenking van een misdrijf.²³⁹ In *Slowakije* is een groot deel van de geregistreerde jeugdcriminaliteit in de regio, met name vermogensdelicten zoals diefstal, nauw verbonden met economische achterstand. De overheid geeft echter vaak prioriteit aan strafmaatregelen in plaats van de onderliggende oorzaken aan te pakken.²⁴⁰

Kinderen met een beperking worden geconfronteerd met enkele van de ernstigste vormen van discriminatie. In *Tsjechië* bestaat er een direct verband tussen psychosociale of intellectuele beperkingen en het opleggen van dwangmaatregelen.²⁴¹ In *Slowakije* zijn de waarborgen tegen vrijheidsberoving bijzonder zwak voor kinderen met een beperking:²⁴² psychiatrische opname in een instelling is toegestaan als voorlopige maatregel, zelfs als het kind geen direct gevaar vormt voor zichzelf of zijn omgeving. Voorlopige psychiatrische opname in een instelling kan aan het kind worden opgelegd, zelfs in gevallen waarin het kind niet in voorlopige hechtenis of in een psychiatrisch ziekenhuis kan worden geplaatst op basis

²³⁵ Uit de gegevens blijkt dat van de kinderen die in 2022 als verdachten in de politieregisters stonden geregistreerd, degenen met een migratieachtergrond duidelijk oververtegenwoordigd zijn: jongeren uit het Nederlandse Caribisch gebied (44/1.000), Marokko (31/1.000) en Suriname (31/1.000) staan vaker geregistreerd als verdachte dan jongeren zonder migratieachtergrond (11/1.000). Verder blijkt uit de gegevens dat kinderen en jongeren uit gezinnen met een laag inkomen (28/1.000) veel vaker voorkomen dan die uit gezinnen met een hoog inkomen (7/1.000). Daarnaast zijn er meer jongens (21/1.000) dan meisjes (8/1.000). ACCESS Baseline studies, pp. 47-48.

²³⁶ ACCESS Baseline studies, p. 47.

²³⁷ PILP. *Top400. A top-down crime prevention strategy in Amsterdam*.

https://pilp.nu/wp-content/uploads/2023/10/Top400_topdown-crime-prevention-Amsterdam.def_.pdf, p. 10.

Zie ook ACCESS Baseline studies, p. 48.

²³⁸ Wetenschappelijk onderzoek- en documentatiecentrum (WODC) 2023. Geen aanwijzingen dat Top600-aanpak leidt tot minder recidive <https://www.wodc.nl/actueel/nieuws/2023/11/16/geen-aanwijzingen-dat-top600-aanpak-leidt-tot-minder-recidive>. Zie ook ACCESS Baseline studies, p. 48.

²³⁹ ACCESS Baseline studies, pp. 5, 38.

²⁴⁰ Diefstal omvat 38,4% van alle jeugdcriminaliteit. Het Openbaar Ministerie heeft vastgesteld dat dergelijke misdrijven vaak gepleegd worden door kinderen uit economisch achtergestelde milieus, hoewel er geen precieze gegevens beschikbaar zijn over het verband tussen armoede en criminaliteit. Openbaar Ministerie van de Slowaakse Republiek, 2024. *Report of the Prosecutor General of the Slovak Republic on the Activities of the Prosecution Service and Findings on the State of Legality in the Slovak Republic for 2023*, https://www.genpro.gov.sk/fileadmin/Sprava_o_cinnosti/2023/vlastny_material.pdf, p. 51.

Zie ook ACCESS Baseline studies, p. 6.

²⁴¹ Office of the Public Defender of Rights, 2024. *Vulnerable Groups of People in Protective Treatment*. Brno: Office of the Public Defender of Rights, https://www.ochrance.cz/uploads-import/ESO/10-2023-NZ_ochranna_lecba_vyzkumna_zprava.pdf, p. 10. Zie ook een onderzoeksrapport van the Institute for Criminology and Social Prevention, focusing on juvenile recidivism and based on foreign studies, mentions "significant mental disorders" or "low IQ" among risk factors." – Večerka, K., Hulmáková, J., Štěchová, M., 2019. *Juveniles in the Process of Disrupted Socialisation*. Prague: Institute for Criminology and Social Prevention, <https://www.iksp.cz/storage/169/458-Mladistvi-v-procesu-poruchove-socializace.pdf>, p. 24. Zie ook ACCESS Baseline studies, pp. 5, 38-39.

²⁴² The Criminal Code, Sectie 103(1). De plaatsing van een kind in een psychiatrisch ziekenhuis onder bescherming vond plaats in een zaak die werd beslist door de District Court Žiar nad Hronom rozsudkom on 12/1/2021, case no. 9P/47/2020. Zie ook ACCESS Baseline studies, p. 71.

van een gerechtelijk bevel.²⁴³

1.3. Goede voorbeelden

Hoewel er in de zes onderzochte EU-landen nog steeds sprake is van schendingen van rechten en lacunes in de implementatie, wijzen verschillende veelbelovende praktijkvoorbeelden op hoe rechtssystemen de rechten van kinderen beter kunnen waarborgen en discriminatie kunnen verminderen.

Holistische evaluaties helpen beslissingen te baseren op het belang van het kind en verminderen het risico op discriminerende of bestraffende maatregelen.²⁴⁴

- In *Nederland* voert de Raad Kinderbescherming individuele beoordelingen uit van kinderen die verdacht of beschuldigd worden van strafbare feiten. Deze beoordelingen volgen een multidisciplinair proces waarbij psychologen, pedagogen en maatschappelijk werkers betrokken zijn.²⁴⁵ Aan de hand van een gedetailleerde vragenlijst houdt de beoordeling rekening met de sociale, emotionele en educatieve achtergrond van het kind. Dit samenwerkingsmodel staat in contrast met bestraffende of eng diagnostische benaderingen en zorgt ervoor dat interventies gebaseerd zijn op het belang van het kind, waardoor het risico op discriminatie of onnodige dwang wordt verminderd.

Ook inspanningen om de beroepsopleiding te verbeteren bieden waardevolle voorbeelden.

- In *Nederland* wordt binnen de rechterlijke macht een praktijk gebruikt die bekend staat als 'spiegelreflectie' of 'interview'. Deze praktijk maakt deel uit van kwaliteitsmanagement en nodigt rechters uit om deel te nemen aan interdisciplinaire collegiale discussies over hun besluitvorming.²⁴⁶ Deze gestructureerde uitwisselingen bevorderen zelfbewustzijn, onthullen impliciete vooroordelen en dragen bij aan een meer reflectieve en rechtvaardige rechterlijke praktijk.²⁴⁷
- Een vergelijkbaar initiatief in *België* brengt professionals uit het hele jeugdrechtsysteem samen voor trainingen op basis van rollenspellen. Dit stelt deelnemers in staat om diverse perspectieven en kwetsbaarheden in kinderkzaken beter te begrijpen.²⁴⁸ Deze methode bevordert empathie, verbetert de communicatie en helpt professionals om beter te reageren op de complexe realiteit waarmee kinderen in het rechtssysteem worden geconfronteerd.

²⁴³ The Criminal Procedure Code, Sectie 85 (7). <https://www.najpravo.sk/dovodove-spravy/rok-2024/dovodova-sprava-k-zakonu-c-40-2024-z-z.html>. Zie ook ACCESS Baseline studies, p. 5.

²⁴⁴ Dergelijke beoordelingen kunnen echter alleen als goede praktijk worden beschouwd wanneer ze daadwerkelijk participatief zijn, samen met het kind worden uitgevoerd in plaats van voor het kind, en wanneer ze rekening houden met structurele factoren die de omstandigheden van het kind bepalen. Een te grote afhankelijkheid van door experts gestuurde kaders dreigt paternalistische of individualiserende benaderingen te versterken, met name voor kinderen uit gemarginaliseerde groepen die mogelijk kwetsbaarder zijn voor profilering of systemische discriminatie. Het waarborgen van een dialoog met het kind en bewustzijn van bredere sociale determinanten is daarom essentieel om te voorkomen dat structurele ongelijkheden worden geïndividualiseerd.

²⁴⁵ ACCESS Online workshops voor maatschappelijk werkers en reclasseringsambtenaren, 28 april en 5 mei.

²⁴⁶ ACCESS Transnationale uitwisselingsrondetafel, 18-19 maart 2025.

²⁴⁷ Rechtspraak. 2008. *Quality of the judicial system in the Netherlands*. <https://www.rechtspraak.nl/binaries/content/assets/rvdr/com/rvdr-com-quality-of-the-judicial-system-in-the-netherlands-en-fr.pdf>, p. 11.

²⁴⁸ ACCESS Online workshops voor advocaten, 22 en 29 april 2025.

2. Kinderen jonger dan de leeftijd voor strafrechtelijke aansprakelijkheid

2.1. Internationale en Europese rechtsnormen

Hoewel veel waarborgen, zoals die in EU-richtlijn 2016/800, specifiek van toepassing zijn op kinderen boven de leeftijd van strafrechtelijke aansprakelijkheid, betekent dit niet dat jongere kinderen van bescherming zijn uitgesloten. Kinderen onder de minimumleeftijd kunnen worden onderworpen aan formele procedures of maatregelen, zoals plaatsing in gesloten instellingen, die in feite strafmaatregelen zijn, maar hen niet dezelfde procedurele waarborgen bieden als in strafrechtelijke procedures.²⁴⁹

Het Kinderrechtencomité heeft benadrukt dat kinderen onder de leeftijd van strafrechtelijke aansprakelijkheid **dezelfde eerlijke en rechtvaardige behandeling** moeten krijgen als kinderen op of boven de minimumleeftijd.²⁵⁰ **Het vaststellen van een redelijk hoge minimumleeftijd voor strafrechtelijke aansprakelijkheid** is slechts één aspect van een effectief kinderrechtstelsel.²⁵¹ Staten moeten ook **passende maatregelen ontwikkelen** voor kinderen onder die leeftijd. Deze kinderen mogen niet als daders worden behandeld, maar moeten worden ondersteund met toegepaste diensten en hulp afgestemd op hun ontwikkelingsbehoeften.²⁵² Het feit dat een kind de minimumleeftijd voor strafrechtelijke aansprakelijkheid nog niet heeft bereikt, mag hen niet de bescherming ontnemen die is gegarandeerd aan alle kinderen die verdacht van, beschuldigd van of erkend zijn als overtreders van het strafrecht.²⁵³

In dezelfde lijn bevestigt de Raad van Europa dat zeer jonge kinderen, of kinderen die nog niet volledig in staat zijn hun rechten zelfstandig uit te oefenen, niettemin rechthebbenden zijn.²⁵⁴ Om deze kinderen te beschermen tegen discriminatie en te voorkomen dat ze over het hoofd worden gezien, moeten de lidstaten **alternatieve systemen voor vertegenwoordiging en ondersteuning instellen**.²⁵⁵ Kortom, de leeftijd of capaciteit van een kind mogen nooit een belemmering vormen voor de uitoefening van zijn/haar/hun mensenrechten en de bescherming door de wet.

Jurisprudentie bevestigt deze rechtsnormen. Het EHRM heeft geoordeeld dat de formele classificatie van procedures, kinderen onder de leeftijd van strafrechtelijke aansprakelijkheid niet mag beroven van procedurele waarborgen wanneer zij worden geconfronteerd met zware maatregelen, waaronder vrijheidsberoving.²⁵⁶ Het Europees Comité voor de Sociale Rechten heeft in de zaak *Internationaal Gerechtshof tegen Tsjechië* eveneens geoordeeld dat kinderen onder de leeftijd van strafrechtelijke aansprakelijkheid adequate bescherming moet worden geboden, ongeacht of procedures formeel civiel of strafrechtelijk van aard zijn, en dat beschermende redenen geen rechtvaardiging mogen vormen voor zwakkere procedurele waarborgen.²⁵⁷ De uitspraak benadrukte dat bescherming niet ten koste mag gaan van procedurele billijkheid, zelfs niet voor de jongste kinderen.²⁵⁸

²⁴⁹ ICJ. 2021. *Recommendations on the Main Principles Governing the Individual Assessment of Children in Conflict with the Law*, <https://www.icj.org/wp-content/uploads/2021/12/ENGL-Recommendations-Individual-assessment.pdf>, p. 19.

²⁵⁰ Kinderrechtencomité, GC No. 10, para. 33.

²⁵¹ Kinderrechtencomité, GC No. 24, para 23.

²⁵² *Ibid.*

²⁵³ ICJ. 2021. *Recommendations on the Main Principles Governing the Individual Assessment of Children in Conflict with the Law*, <https://www.icj.org/wp-content/uploads/2021/12/ENGL-Recommendations-Individual-assessment.pdf>, p. 19.

²⁵⁴ Richtsnoeren voor kindvriendelijke justitie, 2010. IV, Sectie D, para. 44.

²⁵⁵ Richtsnoeren voor kindvriendelijke justitie, 2010. IV, Sectie D, para. 44.

²⁵⁶ *Blokhin v. Russia*, ECtHR, Verzoekschrift no. 47152/06, Arrest van de Grote Kamer van 23 maart 2016, paras. 175- 176.

²⁵⁷ *International Commission of Jurists (ICJ) v. the Czech Republic*, Decision of the European Committee of Social Rights on the merits, Complaint no. 148/2017, 20 Oktober 2020, para. 85.

²⁵⁸ ICJ. 2021. *The Czech Republic: ICJ and Forum for Human Rights celebrate landmark European Committee decision*

2.2. Rechtenschendingen en lacunes in de implementatie

In de zes geanalyseerde EU-landen bevinden kinderen onder de leeftijd van strafrechtelijke aansprakelijkheid zich vaak in een juridisch grijs gebied: ze kunnen door de autoriteiten worden onderworpen aan dwangmaatregelen zonder de procedurele waarborgen die oudere kinderen of volwassenen wel genieten. Familierechtelijke kaders, oorspronkelijk bedoeld om steun en bescherming te bieden, worden vaak in aangepaste vorm gebruikt om strafrechtelijke consequenties op te leggen aan kinderen. Dergelijke maatregelen missen echter vaak de waarborgen voor een eerlijk proces die in strafrechtelijke procedures gelden.

In *Tsjechië* kunnen kinderen onder de minimumleeftijd van strafrechtelijke aansprakelijkheid via beschermingsbevelen in psychiatrische ziekenhuizen worden geplaatst ondanks aanzienlijk zwakkere procedurele waarborgen, met name wat betreft de duur van dergelijke plaatsingen, dan die welke in het strafrecht vereist zijn (zie *hoofdstuk II, paragraaf 3.2*).²⁵⁹ Voorlopige maatregelen kunnen ertoe leiden dat kinderen in een instelling worden geplaatst zonder adequate bescherming van hun privacy,²⁶⁰ verplichte rechtsbijstand,²⁶¹ of de bewijslast die nodig is om schuld vast te stellen. Paradoxaal genoeg kunnen deze interventies leiden tot ernstiger gevolgen dan een strafrechtelijke veroordeling – kinderen kunnen langer in een instelling verblijven dan volwassenen die voor hetzelfde delict zijn veroordeeld, op basis van een paternalistische rechtvaardiging om “hun ontwikkeling te beschermen”.²⁶²

Vergelijkbare problemen bestaan in *Slowakije*, waar “beschermende opvoeding” wordt opgelegd via civiele in plaats van strafrechtelijke procedures, wat een lagere drempel voor procedurele bescherming met zich meebrengt. Een kind jonger dan 14 jaar kan in een psychiatrisch ziekenhuis worden opgenomen zonder te voldoen aan de wettelijke criteria voor “beschermende behandeling”, zoals het vormen van een gevaar voor anderen.²⁶³ Zelfs wanneer deze kinderen van hun vrijheid worden beroofd, is hen tijdens politieverhoren geen verplichte rechtsbijstand gegarandeerd.²⁶⁴ Hoewel het theoretisch mogelijk is voor een kind om zelfstandig of via familie een advocaat te krijgen, is dit zeer onwaarschijnlijk voor kinderen die in armoede leven of sociaal worden uitgesloten, waardoor een extra discriminerende barrière voor hun bescherming ontstaat.

In *Bulgarije* zijn kinderen jonger dan 14 jaar niet strafrechtelijk verantwoordelijk, maar kunnen ze wel worden onderworpen aan corrigerende maatregelen, zoals plaatsing in een internaat of een tuchtschool (zie *hoofdstuk II, paragraaf 3.2*). Omdat het hier niet om strafrechtelijke procedures gaat, zijn de kinderen uitgesloten van de waarborgen die worden gegarandeerd door EU-richtlijn 2016/800.²⁶⁵ Hierdoor worden jonge kinderen kwetsbaar voor dwangmaatregelen zonder adequate wettelijke bescherming.

2.3. Goede voorbeelden

Sommige rechtsgebieden nemen stappen om de procedurele bescherming uit te breiden naar kinderen onder de leeftijd van strafrechtelijke aansprakelijkheid, waarmee lacunes worden

upholding procedural rights for children. <https://www.icj.org/czech-republic-icj-and-forum-for-human-rights-celebrate-landmark-european-committee-decision-upholding-procedural-rights-for-children/>.

²⁵⁹ Juvenile Justice Act, Sectie 95a (2) and (4). Zie ook ACCESS Baseline studies, pp. 7,33.

²⁶⁰ Act No. 99/1963 Coll. Civil Procedure Code, Sectie 116 (2). Zie ook ACCESS Baseline studies, p. 38.

²⁶¹ Act No. 292/2013 Coll., on Special Court Proceedings, Sectie 469 (1). Zie ook ACCESS Baseline studies, pp. 37- 38.

²⁶² ACCESS Baseline studies, pp. 7, 30.

²⁶³ ACCESS Baseline studies, pp. 5, 70.

²⁶⁴ *Ibid*, p. 67.

²⁶⁵ ACCESS Baseline studies, p. 27. The Criminal Procedure Code, Sectie 85 (7).

gedicht die de jongste kinderen onvoldoende bescherming bieden.

Het garanderen van rechtsbijstand voor alle kinderen, ongeacht hun leeftijd, is essentieel voor de bescherming van hun rechten tijdens politieverhoren en andere procedures.

- In *Nederland* wordt een wetsvoorstel overwogen om rechtsbijstand te garanderen voor alle kinderen die door de politie worden verhoord, inclusief kinderen onder de leeftijd van strafrechtelijke aansprakelijkheid.²⁶⁶ In *Slowakije* heeft het Openbaar Ministerie een verzoek tot verduidelijking ingediend bij het Hooggerechtshof met betrekking tot de verplichting tot rechtsbijstand aan verdachten en beschuldigen, inclusief kinderen onder de leeftijd van strafrechtelijke aansprakelijkheid.²⁶⁷ Hoewel een uitspraak van het Hooggerechtshof nog in afwachting is, is deze ontwikkeling een positieve erkenning van de rechten van kinderen, met name voor degenen die momenteel van rechtsbescherming zijn uitgesloten.
- In *Tsjechië* werd, na de uitspraak van het Europees Comité voor Sociale Rechten in de zaak *ICJ tegen Tsjechië* (2017),²⁶⁸ in 2024 een wetswijziging aangenomen²⁶⁹ die het recht op verplichte rechtsbijstand uitbreidt tot kinderen onder de leeftijd van strafrechtelijke aansprakelijkheid. De hervorming zorgt ervoor dat kinderen rechtsbijstand krijgen vanaf het eerste contact met de wetshandhavingsautoriteiten als verdachte van een onrechtmatige daad.²⁷⁰

²⁶⁶ Draft Legislation on Strengthening Legal Aid in Criminal Proceedings (*Versterking rechtsbijstand in het strafproces*), <https://wetgevingskalender.overheid.nl/Regeling/WGK026222>; Uit discussies tijdens de online workshop voor officieren van justitie en wetshandhavers, gehouden op 10 juni 2025. Zie ook: *Act of 25 February 2026 Establishing the New Code of Criminal Procedure (Wetboek van Strafvordering)*. <https://www.officielebekendmakingen.nl/stb-2026-56.pdf>, Secties 6.1.3. (3) and 6.1.5 (1) and (2).

²⁶⁷ Uit discussies tijdens de online workshop voor officieren van justitie en wetshandhavers, gehouden op 10 juni 2025.

²⁶⁸ *International Commission of Jurists (ICJ) v. the Czech Republic*, Decision of the European Committee of Social Rights on the merits, Complaint no. 148/2017, 20 oktober 2020.

²⁶⁹ Act No. 165/2024 Sb.

²⁷⁰ Juvenile Justice Act, Sectie 89c (1).

Commissieleden

April 2026

President:

Prof. Carlos Ayala, Venezuela

Vice-Presidenten:

Justice Radmila Dragicevic-Dicic, Servië
Justice Sir Nicolas Bratza, GB

Executive Committee:

(Chair) Ms. Roberta Clarke, Barbados
Ms. Nahla Haidar El Addal, Libanon
Mr. Mazen Darwish, Syrië
Justice Qinisile Mabuza, Swaziland
Ms. Mikiko Otani, Japan
Prof. Marco Sassoli, Italië/Zwitserland
Mr. Wilder Tayler, Uruguay

Other Commission Members:

Afrika
Justice Azhar Cachalia, Afrika
Justice Moses Chingengo, Afrika
Ms. Jamesina King, Afrika
Justice Charles Mkandawire, Afrika
Justice Aruna Narain, Afrika
Justice Lillian Tibatemwa-Ekirikubinza, Afrika
Justice Sanji Monageng, Afrika
Justice Willy Mutunga, Afrika
Mr. Lawrence Mute, Afrika

Azië & Europa

Justice Ajit Prakash Shah, Azië
Justice Kalyan Shrestha, Azië
Ms. Ambiga Sreenevasan, Azië
Ms. Imrana Jalal, Azië
Ms. Miyeon Kim, Azië
Prof. Kyong-Wahn Ahn, Azië
Justice Adolfo Azcuna, Azië
Dr. Elizabeth Biok, Azië
Ms. Hina Jilani, Azië
Ms. Chinara Aidarbekova, Europa
Justice Martine Comte, Europa
Ms. Gulnora Ishankhanova, Europa
Ms. Asne Julsrud, Europa
Justice Egbert Myjer, Europa
Dr. Jarna Petman, Europa
Justice Stefan Trechsel, Europa
Prof. Fionnuala Ni Aolain, Europa
Ms. Patricia Schulz, Europa
Ms. Anne Ramberg, Europa
Professor Laurence Burgorgue-Larsen, Europa

MENA

Ms. Hadeel Abdel Aziz, MENA
Mr. Marzen Darwish, MENA
Mr. Gamal Eid, MENA
Justice Kalthoum Kennou, MENA
Justice Fatsah Ouguergouz, MENA
Mr. Michael Sfard, MENA
Justice Marwan Tashani, MENA
Ms. Mona Rishmawi, MENA

Amerika (werelddelen)

Mr. Reed Brody, Amerika
Ms. Catalina Botero, Amerika
Prof. José Luis Caballero Ochoa, Amerika
Prof. Juan Mendez, Amerika
Prof. Mónica Pinto, Amerika
Prof. Victor Rodriguez Rescia, Amerika
Mr. Alejandro Salinas Rivera, Amerika
Prof. Rodrigo Uprimny Yepes, Amerika
Ms. Claudia Paz y Paz, Amerika
Ms. Roberta Clarke, Amerika
Ms. Beth Van Schaack, Amerika
Mr. Eduardo Ferrer MacGregor, Amerika

**International
Commission
of Jurists**

P.O. Box 1740
Rue des Bains 3
CH 1211 Geneva 1
Switzerland

t +41 22 979 38 00

f +41 22 979 38 01

www.icj.org